

OTROŠKI MUZEJ HERMANOV BRLOG

CHILDREN'S MUSEUM HERMAN'S DEN

prvih
30 LET
1995-2025

The First 30 Years

e-zbornik
E-Publication

IN PRISPEVKI ZNANSTVENO-STROKOVNEGA SIMPOZIJA
OB 30-LETNICI OTROŠKEGA MUZEJA HERMANOV BRLOG

E-Publication of the Academic Symposium on the 30th Anniversary of Children's Museum Herman's Den

Izdal: Muzej novejše zgodovine Celje

Zanj: dr. Tonček Kregar

Urednica e-zbornika: Jožica Trateški

Avtorji prispevkov: dr. Aksinja Kermauner, mag. Marijana Kolenko, David Kožuh, dr. Ljubica Marjanovič Umek, dr. Staša Tome, Jožica Trateški

Ilustracije: Jelka Reichman

Oblikovanje: Suzana Senica

Celje, maj 2026

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 279984899

ISBN 978-961-6339-73-5 (PDF)

KAZALO e-zbornika

UVODNA BESEDA <i>Foreword</i> dr. Tonček Kregar	4
MAR RES ŽE 30 LET? Otroški muzej Hermanov brlog 1995-2025 <i>Already 30 Years?</i> <i>The Children's Museum Herman's Den, 1995-2025</i> Jožica Trateški, prof. zgod. in soc.	6
ZAKAJ SE MORAJO OTROCI IGRATI? Vpliv otroške igre na otrokov spoznavni in socialno-čustveni razvoj <i>Why do children need to play?</i> <i>The impact of children's play on their cognitive and social-emotional development</i> dr. Ljubica Marjanovič Umek	29
INKLUZIVNA IGRA BREZ MEJA: VEČČUTNI PRISTOPI K IGRI OTROK Z OKVARO VIDA <i>Inclusive Play Without Boundaries:</i> <i>Multisensory Approaches to Play for Children with Visual Impairment</i> dr. Aksinja Kermauner	34
GOVORITI ISTI JEZIK KULTURE IN VREDNOT V ČASU ODRAŠČANJA <i>To speak the same language of culture and values during the formative years</i> mag. Marijana Kolenko	39
IGRE MOJE MLADOSTI Medmuzejska razstava na poti po Sloveniji <i>The Games of My Youth / An Inter-Museum Travelling Exhibition Across Slovenia</i> David Kožuh, prof. umet. zgod. in univ. dipl. ital.	47
23 LET DELA Z OTROKI Izkušnje, pridobljene skozi čas <i>23 Years of Working with Children Experiences Gained Over Time</i> dr. Staša Tome	52

UVODNA BESEDA

Jubileji in okrogle obletnice so, še posebej za nas zgodovinarje, primerna priložnost za pogled nazaj in pregled doslej prehojene poti. Čeravno večina današnjega kolektiva MnZC v začetku 90. let prejšnjega stoletja v njem še ni bila zaposlena, pa »hišni« spomin in arhiv vendarle beležita prelomne čase, v katerih je naš muzej potreboval novo vizijo, novo poslanstvo in nove vsebine, s katerimi bi lahko upravičil svoj obstoj in nagovoril nove obiskovalce, katerih število je v letih pred tem izrazito upadalo.

Smela odločitev vzpostavitve nove muzejske enote, Hermanovega brloga, doslej še vedno edinega slovenskega otroškega muzeja, se je izkazala za daljnovidno in več kot uspešno. Vsem takratnim akterjem, zlasti pa Hermanovim »botram«, gre velika zasluga in zahvala. V veliki meri se je prav po zaslugi otroškega muzeja naša ustanova uveljavila v slovenskem, deloma tudi mednarodnem dediščinsko-muzejskem prostoru in se preobrazila v privlačen, prijazen in vsem dostopen sodoben muzej, ki si v dobršni meri kar sam vzgaja podmladek. In ki danes velja za enega najprepoznavnejših, najbolj obiskanih in tudi nagrajevanih slovenskih muzejev. Pri čemer skoraj polovica od približno 30.000 obiskovalcev in uporabnikov, ki letno obišejo naš muzej, to stori predvsem zaradi razstav in drugih vsebin otroškega muzeja.

Mednje z veseljem in ponosom uvrščamo tudi najrazličnejše deprivilegirane, ranljive in tako ali drugače ovirane skupine in posameznike, ki jim posvečamo posebno pozornost. Otroški muzej Hermanov brlog je namreč dostopen tako gibalno oviranim osebam kot osebam z okvaro vida ali sluha, osebam z motnjo v duševnem razvoju ali drugimi oblikami oviranosti. Pri zavzemanju za njihovo enakopravno izkušnjo tesno sodelujemo neposredno z uporabniki, njihovimi združenji in organizacijami, kot tudi s stroko.

Ob obujanju spominov in poudarjanju dosedanjih dosežkov pa obeleževanje tridesete obletnice prinaša tudi nujni razmislek o tem, kako naprej. Čeprav smo prepričani, da so temeljne človeške vrednote kot npr. znanje, medsebojno razumevanje, solidarnost ali sočutje, brezčasne in jim zato v naših vsebinah dajemo še poseben pomen, se zavedamo tudi hitrih družbenih in tehnoloških sprememb ter posledično dejstva, da imajo današnji otroci in mladostniki drugačne zahteve in potrebe, pričakovanja in percepcijo. Kar od nas zahteva veliko mero prilagajanja, sledenja novim trendom ter iskanja novih, primernejših in učinkovitejših oblik in načinov približevanja različnim ciljnim skupinam.

Pri tem se zavedamo tako svojih prednosti kot slabosti in si prizadevamo za izboljšave, ki bodo tudi v prihodnje krepile vlogo, položaj, privlačnost in ugled tako našega otroškega muzeja kot Muzeja novejšje zgodovine Celje nasploh. Pri tem nam je v veliko pomoč odziv naših uporabnikov, pa tudi stroke, s katero se ves čas povezujemo in sledimo njenim praksam, dognanjem in predlogom. Temu je bil navsezadnje namenjen tudi znanstveno-strokovni simpozij ob 30-letnici Otroškega muzeja Hermanov brlog.

dr. Tonček Kregar

FOREWORD

Jubilees and milestone anniversaries are, especially for us historians, a great opportunity to look back and review the path travelled so far. Although most members of today's staff of the Museum of Recent History Celje were not yet employed here in the early 1990s, the institution's "collective memory" and archives nevertheless record the pivotal period in which our museum needed a new vision, a new mission, and new content through which it could reaffirm its role and appeal to new visitors, whose numbers had declined significantly in the preceding years.

The bold decision to establish a new museum unit, Herman's Den, still the only children's museum in Slovenia today, proved to be visionary and highly successful. Great credit and gratitude are owed to all those involved at the time, especially to Herman's

“godmothers.” It was largely thanks to the children’s museum that our institution established itself within the Slovenian, and partly also the international, heritage and museum landscape, transforming into an attractive, welcoming, and accessible contemporary museum that introduces younger generations to museums and cultural heritage from an early age. Today, it is regarded as one of Slovenia’s most recognisable, best-visited, and award-winning museums. Nearly half of the approximately 30.000 visitors who visit our museum annually do so primarily because of the exhibitions and other programmes of the children’s museum.

Among them, with great pleasure and pride, we also include various underprivileged, vulnerable, and otherwise disadvantaged groups and individuals, to whom we devote special attention. Children’s Museum Herman’s Den is accessible to persons with physical disabilities, visual impairments, hearing impairments, intellectual disabilities, and people with other special needs. In striving to ensure an equal museum experience for all, we work closely not only with users themselves, but also with their associations and organisations, as well as with professional experts in the field.

While revisiting memories and highlighting achievements to date, the celebration of the thirtieth anniversary also brings an essential reflection on the future. Although we firmly believe that fundamental human values such as knowledge, mutual understanding, solidarity, and compassion are timeless and therefore hold a special place within our programmes, we are also aware of rapid social and technological changes and, consequently, of the fact that today’s children and young people have different needs, expectations, and perceptions. This requires a high degree of adaptability on our part, close attention to emerging trends, and the search for new, more suitable, and more effective ways of engaging with diverse target groups.

At the same time, we remain aware of both our strengths and our weaknesses, and we continuously strive for improvements that will further strengthen the role, position, attractiveness, and reputation of both our children’s museum and the Museum of Recent History Celje as a whole. In these efforts, feedback from our users, as well as from the professional community with whom we remain in constant dialogue and whose practices, findings, and recommendations we closely follow, is of great importance to us. It was, after all, for this very purpose that the Academic Symposium marking the 30th anniversary of Children’s Museum Herman’s Den was organised.

Tone Kregar Ph.D.

MAR RES ŽE 30 LET?

Otroški muzej Hermanov brlog 1995-2025

Already 30 Years?

The Children's Museum Herman's Den, 1995-2025

Jožica Trateški, prof. zgod. in soc.
Muzej novejšje zgodovine Celje
jozica.trateski@mnzc.si

Povzetek

Prispevek je zgodba o prvem in še vedno edinem slovenskem otroškem muzeju. Zgodba, ki traja že 30 let ter je dinamična, senzibilna in močno zaznamuje. S približevanjem vsebin o preteklosti, sedanjosti ter kulturni dediščini širimo in krepimo pozitiven odnos in zavest o njihovem pomenu. Najbolj se dotakne zlasti najmlajših muzejskih obiskovalcev. Kaj se je spreminjalo in kaj je vplivalo na oblikovanje muzejske identitete, ki daje Otroškemu muzeju Hermanov brlog pečat unikuma v slovenskem muzejskem prostoru? Spoznajte najpomembnejše attribute, ki že tri desetletja ustvarjajo muzejsko okolje - barvito, prijazno, toplo in varno: od razstavnih dejavnosti, programov, muzejskih zbirk do dostopnosti vsebin. Zaradi povezovanja s številnimi partnerji na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni ter zaradi prilagoditev osebam z različnimi oviranostmi in primanjkljaji muzej uvrščamo med inkluzivne.

Ključne besede:

otroški muzej, Hermanov brlog, muzej za otroke, kulturna dediščina, raziskovanje, igra, učenje, inkluzija

Abstract

The article tells the story of the first - and still the only - children's museum in Slovenia. It is a story that has been unfolding for 30 years, dynamic, sensitive, and deeply impactful. By bringing closer themes of the past, present, and cultural heritage, we foster and strengthen a positive attitude and awareness of their importance. It resonates most strongly with the youngest museum visitors. What has changed over time, and what has shaped the museum identity that gives the Children's Museum Herman's Den its unique place within the Slovenian museum landscape? Discover the key attributes that have, for three decades, created a museum environment that is colourful, welcoming, warm, and safe - from exhibitions and programmes to museum collections and accessibility of content. Through collaboration with numerous partners at the local, national, and international levels, and through adaptations for people with various disabilities and special needs, the museum is recognised as an inclusive institution.

Keywords:

children's museum, Herman's Den, museum for children, cultural heritage, exploration, play, learning, inclusion

Poslanstvo in prioritete

Otroški muzej Hermanov brlog je del Muzeja novejšje zgodovine Celje in deluje v skladu z muzejskim poslanstvom. (Muzej novejšje zgodovine Celje, 2025) Simbiozna umeščenost muzeja v okolje narekuje kustosom in vodstvu muzeja izjemno odgovornost pri delu v skladu s pravili in cilji muzejske stroke, pri skrbi po ohranjanju kulturne dediščine, pri predstavnosti, razstavnih dejavnosti ter raznolikih aktivnostih za obiskovalce. Zavedamo se privilegija pri razvoju otroških osebnosti in sooblikovanju njihove identitete, zato zanje premišljeno pripravljamo vsebine, ki vplivajo na kreativnost, aktivirajo njihovo radovednost in ponujajo bogata doživetja v muzejskem okolju.

V Otroškem muzeju Hermanovem brlog so v središču naši najmlajši obiskovalci, otroci do 12. leta. Zlasti na avtorskih razstavah najpogosteje predstavljamo dediščino, ki jo prepletamo s sedanjostjo, da so teme otrokom lažje razumljive. Vsebine približujemo z različnimi metodami, interaktivnostmi in proaktivnimi pristopi, upoštevajoč tudi temeljne človekove vrednote. Razstave so veččutne in otroke nagovarjajo k učenju skozi igro. Otrokom razlagamo osnovno izrazoslovje muzealstva in jih seznanjamo z bontonom. Predvsem muzejskim. Negujemo slovenščino in ponujamo trajnostne ideje in rešitve.

Na ta način ustvarjamo spodbudno okolje za neformalno učenje, preživljanje prostega časa ter tudi medgeneracijsko druženje.

Naš cilj je tudi ta, da nas zaradi doživetij v muzeju otroci zapuščajo z nasmehi, bogatejši za znanje in izkušnje ter da jim obisk ostane v prijetnem spominu. Želimo, da muzej postane prostor, kamor se bodo radi vračali in pogumno vstopali tudi v druge muzeje. Odličen kazalnik našega dela je tudi to, da se v otroški muzej vračajo prve generacije otrok, danes kot starši s svojimi otroki.

V prvih treh desetletjih delovanja otroškega muzeja se je marsikaj spremenilo, tako na družbenem in kolektivnem področju kot na področju muzeologije in muzejske pedagogike. Če primerjamo vsebine razstav, metode vodenj otrok po razstavah, vsebine delavnic in drugo, lahko opazimo precejšnje spremembe, kar je popolnoma razumljivo. Kakšne cilje si zastavljamo ob pripravi razstav? Smo sodobni, smo aktualni, prilagojeni, sledimo tendencam sodobnega muzeološkega sveta? Odgovore na zastavljena vprašanja pridobivamo v interakciji z našimi obiskovalci, ki so kritično zrcalo našega dela.

Meje ali občasne restrikcije so v glavnem premagljive in jih sprejemamo kot nove izzive ter ne pomenijo nepremagljivih ovir. Z veliko idejami, pozitivno delovno timsko energijo, poslušom javnosti ter ob podpori partnerjev jih uspešno premagujemo. Kljub temu nekatere omejitve obstajajo in ostajajo, na primer omejen razstaveni prostor.¹

Otroški muzeji po svetu nekoč in danes

Ko so v Muzeju novejšje zgodovine Celje (v nadaljevanju MnZC) začeli razmišljati o oddelku otroškega muzeja, je bil v svetu ta pojem znan že skoraj stoletje. Pri nastanku prvih otroških muzejev ne gre za časovno naključje, saj je na prelomu 19. v 20. stoletje svet zajela ideja o reformi za prenovo vzgoje in kakovostnejše poučevanje z novimi doživetji in spoznanji, ki bi ga približali razvojnim posebnostim in zmogljivosti otrok (rojstvo novih znanstvenih disciplin - didaktike, metodike poučevanja, otroške psihologije in drugih). Cilji prvih otroških muzejev so bili zagotoviti razstave in programe, ki spodbujajo neformalno učenje in doživetja za otroke.

Najprej so se otroški muzeji odprli v Ameriki. Otroški muzej Brooklyn je najstarejši otroški muzej na svetu in deluje v New Yorku že od leta 1899, v Bostonu od leta 1913, v Detroitu pa od leta 1915. Sledili so mu mnogi drugi, pravo eksplozijo odprtij otroških muzejev pa so na ameriških tleh zabeležili med letoma 1990 in 2007 - kar 130! Otroški muzeji so se odpirali tudi na drugih celinah. Na evropskih tleh je bil prvi otroški muzej ustanovljen leta 1975 - Troppenmuseum Junior v Amsterdamu na Nizozemskem, sledila je Eureka! v angleškem Halifaxu leta 1992 in dunajski ZOOM leta 1994. Leto za muzejem v avstrijski prestolnici je bil ustanovljen tudi prvi slovenski otroški muzej, Hermanov brlog v Celju.

Poslanstvo otroških muzejev se na splošno razlikuje v dveh tipih otroških muzejev:

1. Tradicionalni muzej, ki temelji na zbiranju, hranjenju in razstavljanju kulturne in naravne dediščine ter spodbuja otroke pri razvijanju pozitivnega odnosa do preteklosti, raritet, skupne zgodovine in ustvarja korelacije s sedanostjo.

2. Aktivni - »hands-on muzej«, ki ga lahko imenujemo tudi zabavno in učno središče, ki z različnimi pristopi motivira otroke pri razmišljanju, spretnostih, natančnosti in ponuja stimulatивно

¹ (Muzej novejšje zgodovine Celje, 2025) Poslanstvo Muzeja novejšje zgodovine Celje je trajno in nemoteno izvajanje javne službe varovanja, ohranjanja, raziskovanja, predstavljanja in populariziranja premične kulturne dediščine s področja zgodovine in etnologije od začetka 20. stoletja dalje. Muzej v skladu s pravili in cilji muzejske stroke skrbi za premično kulturno dediščino Celja in celjske regije ter jo predstavlja najširšemu krogu javnosti. Vsebinsko področje delovanja zajema preplet novejšje nacionalne in regionalne zgodovine ter etnologije s sodobnostjo in aktualnostjo. Na tem izhodišču temeljijo tako zbiralna politika in muzejske zbirke kot tudi ostala pestra popularizacijska dejavnost in muzejska ponudba. Pomembno pozornost z dodatnimi pedagoškimi programi in aktivnostmi muzej namenja mlajšim obiskovalcem muzeja.

Muzej novejšje zgodovine Celje, ki ima sprejet strateški dokument svojega delovanja, je znanstvenoraziskovalna in vzgojno-izobraževalna ustanova hkrati. Z oživljanjem predmetov in njihovih zgodb razjasnjuje preteklost, pomaga pri razumevanju sedanosti in soustvarjanju prihodnosti. Je prostor spoznavanja, učenja, druženja in razmišljanja.

okolje otrokom oziroma družinam. Tudi ti muzeji imajo običajno razstavo, a brez muzejskih predmetov. Zato lahko upravičeno podvomimo, zakaj imajo v svojem poimenovanju tudi besedo muzej. Hermanov brlog in tudi mnogi drugi otroški muzeji združujejo oba koncepta.

Danes si otroški muzeji izmenjujejo informacije, vsebine, sodelujejo in se povezujejo predvsem v dveh mednarodnih združenjih: Association of Children's Museum (ACM), ustanovljeno leta 1962, ki združuje več kot 470 članov (Association of Children's Museum, 2025) in Association of Children in Museums Hand's On! International, ustanovljeno leta 1994, ki združuje 120 članic. (Hand's ON!, 2025) Član slednjega je od leta 1997 tudi naš otroški muzej.

Enoten register o vseh svetovnih otroških muzejih ne obstaja. Različni viri pa navajajo, da jih je krepko čez tisoč. V to število niso všteti mnogi »tradicionalni muzeji«, ki prav tako veliko pozornosti namenjajo otrokom, pripravljajo programe zanje, a se po definiciji in imenu ne uvrščajo med otroške muzeje.

Poskus otroškega muzeja

V želji, da bi v muzej privabili tudi predšolske otroke, so v začetku devetdesetih let 20. stoletja direktorica MnZC Andreja Rihter ter kustosinji Marija Počivavšek in Tanja Roženberger izvedle briljantno zamisel. Kustosinji sta pripravili razstavo V svetu lutk - poskus otroškega muzeja, ki je bila na ogled od 18. maja do 15. oktobra 1992. Razstavo s skoraj 400 lutkami, ki je v naslednjih dveh letih gostovala še v šestih slovenskih mestih, si je ogledalo 14.000 ljudi. Spremljali so jo strokovni katalog, pobarvanka za otroke, plakat in maskota Tit, ki je služil kot vodnik po mestu in muzeju.

Navezujoč se na novo muzejsko vsebino in novo muzejsko populacijo obiskovalcev smo izvedli številne spremljevalne programe: vodene ogledne, gledališke predstave, glasbene delavnice in prve ustvarjalne delavnice za otroke, ki jih je izvajala zunanja sodelavka Mihela Jezernik. Razstavo je oblikoval Borut Delak, druga gradiva pa Rado Gologranc. (Roženberger in Počivavšek, 1992)

V svetu lutk - poskus otroškega muzeja leta 1992. Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Zdaj pa čisto zares

Izjemni odzivi projekta V svetu lutk so spodbudili in dali dodaten zagon k uresničitvi ideje o otroškem muzeju. Kustosinji Bronica Gologranc Zakonjšek in Tanja Roženberger sta navezali stike z otroškimi muzeji po svetu, raziskali strukture otroških muzejev, njihovo organiziranost, strokovno usposobljenost zaposlenih, razstavno politiko in zbirke, metode dela z obiskovalci, mesto, ki ga imajo takšni muzeji v družbi, in podobno. Ti odgovori so jima pomagali pri študijah in snovanju otroškega muzeja, v katerem bodo v središču otroci; sledili sta seveda tudi usmeritvi in viziji Muzeja novejšeg zgodovine Celje.

Oblikovalec Rado Gologranc je pripravil prostorski načrt za projekt Otroški muzej Hermanov brlog. Razporeditev prostorov je bila naslednja: štiri prostori, namenjeni stalni in občasnim razstavam, Hermanov depo, muzejska delavnica in igralnica, razstavni prostor otroške ustvarjalnosti, trgovina pri Hermanu Lisjaku, Hermanovo gledališče, umivalnica Cicifuj ter garderoba, v načrtu pa je bila tudi slaščičarna. Slednja, slaščičarna pri Hermanu Lisjaku, se je odprla 17. decembra 1996. Oblikovalec je pripravil tudi celostno grafično podobo, otrokom prilagojeno opremo in načrt osvetlitve prostorov. (Gologranc-Zakonjšek in Roženberger, 1995)

Muzej je 30.
novembra 1995
na Uradu RS za
intelektualno
lastnino zaščitil
blagovno znamko.

Kdo je Herman Lisjak?

Ideja in podoba za razpoznavni oziroma zaščitni znak otroškega muzeja Hermana Lisjaka je avtorsko delo akademske slikarke Jelke Reichman. Iz njegovega lika in imena izhaja celotna grafična podoba otroškega muzeja. Herman Lisjak se pojavlja povsod - v vseh prostorih, katalogih, zgibankah, programih in prodajnih artiklih. Sodelovanje z Jelko Reichman je potekalo med leti 1993 in 2021. V tem obdobju je ustvarila kar 66 različnih podob, ki so se navezovala na različne občasne razstave. Nekaj ilustracij je na ogled v Hermanovi galeriji stalne razstave. Največ jih je ustvarila ob razstava o denarju, športu in kraškem ovčarju.

Dvanajst od šestinšestdesetih ilustracij Hermana Lisjaka, ki jih je ustvarila Jelka Reichman.

Tako je slikarka povedala novinarki Katji Petrovec o tem, kako je Herman dobil ime: »Da, tudi ime sem mu dala. Celje je vendar knežje mesto in Celjski grofje so bili nekoliko tudi barabe, pa vendar pozitivni. Ime Ulrik mi ni zvenelo dobro, Friderik je bilo predolgo, Herman pa ravno pravšnje.« (Petrovec, 2025)

Ko smo oktobra 2024 odprli avtorsko razstavo Svet Hermanovih prijateljev, je zanjo novo ilustracijo ustvarila akademska slikarka Suzana Senica, ki nadaljuje delo Jelke Reichman.

Herman Lisjak se je leta 2007 pojavil kot maskota in v tej obliki prvič zaživel kot gost na prireditvi Pozdrav poletju v Vrtnu Mavrica Vojnik. Študija njegove podobe je dve leti kasneje rezultirala v izvedbi popolnega kostuma za maskoto. Zahtevnega dela se je lotila mag. Ina Čebular. Maskota obišče otroke na pomembnejših prireditvah, odprtih razstav, na gostovanjih in obiskih na terenu, pred predstavami v gledališču, na praznovanjih rojstnih dni ... Nadvse priljubljena maskota je pred leti nastopila tudi v vlogi terapevtske maskote - uspešno!

Pozdrav in predstavitev Hermana Lisjaka v obliki holograma.

Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Od leta 2021 ob vstopu v otroški muzej najprej obiskovalce pozdravi in se jim predstavi Herman Lisjak v obliki holograma. Glas v slovenščini mu je posodil Bojan Emeršič, v angleščini pa Gregor Videc.

Leta 1996 je Janez Bitenc Hermanu Lisjaku napisal himno, ki jo je odpela vokalna skupina Pinocchio

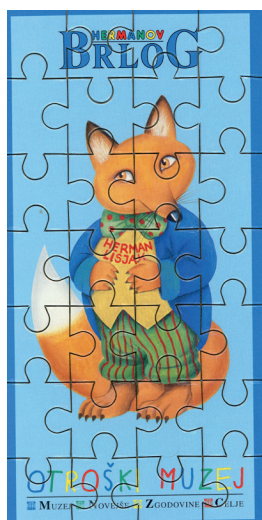

Prisluhnite himni Hermana Lisjaka.

Pravimo, da je Herman Lisjak prijatelj vseh otrok. Svojo pozornost izkazuje tudi tako, da že 30 let pošilja voščilnice otrokom ob njihovih rojstnih dneh. Pri tem mu seveda pomagajo muzejski animatorji. Kar 25.200 z roko napisanih prijaznih želja!

Veliki kulturni pok - Hermanov brlog ...

... se je zgodil 7. marca 1995 ob 17. uri in ga uvrščamo med pomembnejše mejnike v delovanju MnZC. Odprtja so se poleg množice otrok in staršev udeležili tudi Jelka Reichman, Andrej Šifrer in Gledališče ZOOM. Takrat se je odprl prvi in še vedno edini otroški muzej v Sloveniji.

Vabilo na odprtje Otroškega muzeja Hermanov brlog in nastop Andreja Šifrerja. Vir: Arhiv in Pedagoška fototeka MnZC

Noviteta na muzejskem nacionalnem parketu je poleg novih prostorov, ciljne populacije, pristopov in novih smernic prinesla tudi prvo občasno razstavo Herman Lisjak spoznava denar. Razstavo sta pripravili Bronica Golobranc Zakonjšek in Tanja Roženberger, v sodelovanju z Narodnim muzejem Slovenije.

Začela se je dinamična zgodba, ki z razstavno dejavnostjo in raznolikimi spremljevalnimi programi že 30 let osrečuje in bogati predvsem najmlajšo muzejsko populacijo.

Odprtje otroškega muzeja povezujemo s prihodom prve muzejske animatorke v muzej ter s prvim sponzorstvom - Banke Celje. Sponzorstvo še traja, čeprav se je banka večkrat preimenovala: Banka Celje (do 2015) --> A banka (2015-2019) --> A banka Nova KBM (2019-2021) --> Nova KBM (od 2021) --> OTP Banka (od leta 2024). V Hermanovi banki, danes Ježkovi banki v Hermanovem brlogu, otroci štejejo, računajo in se igrajo igro vlog varčevalcev in bančnikov. Pridobivajo tudi znanja o varčevanju.

Hermanova banka (1995 in 2004) ter Ježkova banka v Hermanovem brlogu (december, 2025). Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Lik Hermana Lisjaka je Banka Celje uporabila za Račun Hermana Lisjaka, ki je bil namenjen otrokom do 10. leta.

V otroškem muzeju je vedno prisoten muzejski animator, ki je interpretator vsebin in v izjemno pomembni interakciji ter povezovanju otrok z muzejskimi vsebinami.

Delovanja otroškega muzeja si ne predstavljamo brez otrok, družin ter posameznikov, ki jim je mar za dediščino - ljudi, ki s svojim odnosom soustvarjajo otroški muzej. Močan steber je desetletja trajajoče sodelovanje s celjskimi vrtci, osnovnimi šolami, Gimnazijo Celje - Center, Zavodom Celeia Celje ter mnogimi partnerji in sponzorji v projektih. Uspehov ne bi bilo brez timskega dela, podpore vodstva, Ministrstva za kulturo in ustanoviteljice Mestne občine Celje.

Od odprtja Otroškega muzeja Hermanov brlog je za področja delovanja otroškega muzeja skrbela Bronica Gologranc Zakonjšek, od leta 2007 pa Jožica Trateški.

V nadaljevanju so predstavljena razstavna dejavnost, različne druge dejavnosti in programi, ki so rezultat raziskave tridesetletnega obdobja: od 7. 3. 1995 do 31. 12. 2025. Osnova za raziskovanje so bila letna poročila MnZC in osebna delovna poročila. V omenjenem obdobju se je marsikaj spreminjalo, tudi zahteve analiz za letna poročila. Zato so v nadaljevanju predstavljeni podatki, ki so dosegljivi. Pogosto se bo pred podatki pojavila beseda VSAJ, saj je bilo prav gotovo aktivnosti še mnogo več, a se v tistem času ni vodila evidenca o njih. Če bi 30 let veljale iste zahteve za poročila, bi bila raziskava enostavnejša, rezultati pa absolutno popolni.

Razstavna dejavnost

Samo razstave si je ogledalo skoraj **635.000 obiskovalcev!**

V **30 letih** se je v Otroškem muzeju Hermanov brlog zvrstilo 19 avtorskih in 11 gostujočih razstav, od tega pet iz Slovenije in šest iz tujine. Do konca leta 2025 si je v muzeju razstave ogledalo skoraj **405 tisoč obiskovalcev** (in še 230 tisoč na gostovanjih).

Direktorica Andreja Rihter z avtorjema 2. občasne razstave Hi, konjiček / Igrače na kolesih iz Tehniškega muzeja Berlin (1997). Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Prvi dotik kulture z otrokom v otroškem muzeju so muzejske razstave, zato se jih lotevamo z natančnim premislekom in vso odgovornostjo. Vsaka razstava je edinstvena in specifična. Jasno je, da se je v tridesetih letih marsikaj spremenilo. Spremembe potekajo tako na osebni ravni individuuma kot na kolektivni ravni družbe. Premiki so tudi na področju muzeologije in muzejske pedagogike. Zaradi vseh teh dejavnikov se spreminjajo tudi razstave, pristopi, metode in muzeološki koncepti, zato razstave postajajo vedno bolj interdisciplinarne in interaktivne. Večkrat so povezane s kurikulumom za vrtce in osnovne šole.

Poleg dediščine se srečujemo z družboslovnimi, humanističnimi vedami in umetnostjo ter z naravoslovnimi in formalnimi vedami.

Razstave vabijo in nagovarjajo k lastnemu raziskovanju ter razmišljanju, omogočajo aktivno participacijo obiskovalcev in spodbujajo otroško radovednost, pogosto skozi veččutno igro in po zaznavnem sistemu VAKOG. Refleksije in evalvacije, ideje kustosov, otrok in zainteresirane javnosti ter mnogi drugi dejavniki nas nagovarjajo k razstavnim usmeritvi.

Veččutno raziskovanje in učenje skozi igro. Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Prvih 19 let so se dinamično izmenjevale avtorske in gostujoče občasne razstave. Včasih je bilo na ogled celo več razstav hkrati. Marca 2014 pa so avtorice Tanja Roženberger, Bronica Golgranc Zakonjšek in Jožica Trateški pripravile prvo stalno razstavo Brlog igrač, ki je komunicirala z obiskovalci z več kot 400 igračkami, s 328 fotografijami in video posnetki, dostopnim e-katalogom in katalogi v braillovi pisavi ... K soustvarjanju razstave, ki je domovala v treh prostorih, so povabile štirinajst slovenskih muzejev, šest muzejev iz tujine in dve zasebni zbiralki. Razstava je bila zaznamovana tudi z otrokovimi pravicami in dolžnostmi. Partnerja razstave sta bila tudi UNICEF Slovenija in Beli obroč Slovenije. Uredili smo družabnico, prostor za igro, v otroški pisarni so bile otrokom na voljo računalniške didaktične igre ter mesto za podarjanje ali izmenjavo igrač.

Odprtje razstave Brlog igrač. Od leve: Bronica Golgranc Zakonjšek, Jožica Trateški, varuhinja človekovih pravic Vlasta Nussdorfer, oblikovalca Mojca Črešnik in Matija Kovač ter direktorica mag. Tanja Roženberger. Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Leta 2021 smo stalno razstavo osvežili in muzejem ter zasebnima zbiralkama vrnilo izposojene muzealije. Na ogled smo postavili samo dediščino iz domačih muzejskih zbirk - krepko čez 600 predmetov. Dodali smo tudi 19 povečav fotografskih portretov otrok, delo fotografa Josipa Pelikana. Z novimi fotografijami otrok pri igri je bila dopolnjena tudi projekcija Čas za igro, stalni del je postal tudi prikazovalnik z nagrajenimi likovnimi deli otrok, ki so prispela na likovne natečaje Hermanove galerije od leta 2018 dalje.

Za učenje in igro je otrokom na voljo zbirka poliedrov, osebam s slepoto in slabovidnostjo pa zbirka iger in igrač. Tudi Hermanovo otroško gledališče je namenjeno igri z ročnimi lutkami in uprizarjanju predstav z otroško domišljijo. Spremenila pa sta se igralni kotichek in Hermanova knjižnica. Reformirali smo tudi razstavne prostore in prvi razstavniki prostor dodatno namenili občasnim razstavam. Z novo klančino smo opravili

arhitekturno oviro. V prvi prostor otroškega muzeja je umeščena vitrina s pozdravom in predstavitvijo Hermana Lisjaka v obliki holograma, ki ponudi obiskovalcem prve informacije v slovenščini in angleščini.

Razstave pripravljajo kustosi v sodelovanju z različnimi muzealci, sodelavci, partnerji, izvajalci ter oblikovalci. Vse to daje razstavam pisano igrivost. Ob pripravi novih vsebin se ustvarjalcem razstav vedno znova porajajo vprašanja o tem, ali bodo razstave primerne, dovolj povedne, prilagojene otroškemu razumevanju, ali jih bodo otroci dobro sprejeli, ali bomo sledili času in tendencam sodobnega muzeološkega sveta. Vprašanj je vedno veliko, odgovore s težo pa dobimo od obiskovalcev.

Zadnje desetletje so razstave dostopne tudi angleško govorečim obiskovalcem in osebam z okvaro vida.

Seznam razstav 1995-2025

1. **Herman Lisjak spoznava denar** (7. 3. 1995-31. 31. 7. 1996), avtorici: Bronica Gologranc Zakonjšek, Tanja Roženberger in zunanji sodelavec: Andrej Šemrov iz Narodnega muzeja Slovenije, oblikovanje: Rado Gologranc, vodja projekta: Andreja Rihter
2. **Hi konjiček / Igrače na kolesih** (1. 10. 1996-31. 8. 1997), avtorja: Bernhard Sasse in Andreas Curtuis, Deutsches Technikmuseum Berlin / Tehnični muzej Berlin, Nemčija, koordinacija: Bronica Gologranc Zakonjšek, oblikovanje: Rado Gologranc
3. **Hitreje, višje, močneje** (16. 10. 1997-7. 3. 1999), avtorici: Bronica Gologranc Zakonjšek, Marija Počivavšek, oblikovanje: Petra Černe Oven, vodja projekta: Andreja Rihter
4. **Mamut v Hermanovem brlogu** (13. 4. 1999-31. 12. 2000), avtorji: kustosi Prirodoslovnega muzeja Slovenije, koordinatorja: Bronica Gologranc Zakonjšek in Ivo A. Božič
5. **Prometna pot v Hermanov brlog** (7. 3. 2001-31. 7. 2002), avtorica: Jožica Trateški, sodelujoči: Tehniški muzej Slovenije, Železniški muzej, Pomorski muzej Sergej Mašera Piran, Svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu, oblikovanje: Rado Gologranc
6. **Dobra igrača** (1. 10. 2002-27. 1. 2003), avtorica: Bronica Gologranc Zakonjšek, oblikovanje: Rado Gologranc
7. **S Hermanom na etnopotep** (20. 3. 2003-30. 12. 2004), avtorica: Sonja Kogej Rus, Slovenski etnografski muzej, koordinacija: Bronica Gologranc Zakonjšek
8. **Zvezde Evrope** (31. 3. 2005-31. 12. 2006), avtorice: Bronica Gologranc Zakonjšek, Marija Počivavšek, Iris Zakošek, oblikovanje: Rado Gologranc, vodja projekta: Bronica Gologranc Zakonjšek
9. **Če ne bomo brali, bo volk pojedel Rdečo kapico** / Otroške knjige skozi čas in zgodovina Bralne značke (6. 4. 2007-28. 2. 2009), avtorja: Liljana Praprotnik Zupančič, dr. Tonček Kregar
10. **Kraški ovčar pri Hermanu Lisjaku** (31. 3. 2009-31. 12. 2010), avtorici: Jožica Trateški, Andreja Rihter
11. **Tradicionalne hrvaške otroške igrače** (8. 2.-1. 9. 2011), avtorica: Iris Biškupič Bašič, Etnografski muzej Zagreb, Hrvaška, oblikovanje: Nikolina Jelavić Mitrović, koordinacija: Jožica Trateški
12. **Moj rojstni dan** (14. 10. 2011-15. 9. 2013), avtorja: Jožica Trateški, Sebastjan Weber, zunanji sodelavki: Irena Zagajšek, Noriko Takano iz otroškega muzeja v Hamadi na Japonskem, oblikovanje: Janja Vogrin, vodja projekta: Jožica Trateški
13. **Moj portret za muzej** (25. 9.-27. 11. 2013), avtorica: Jožica Trateški, organizator: Forum slovanskih kultur, razstava je bila kasneje na ogled na sedežu UNESCO v Parizu, oblikovanje razstave: Jožica Trateški
14. **Otroci sveta** (3. 12. 2013-31. 8. 2014), avtorica: Jožica Trateški, organizator: Mihailo Lišanin, oblikovanje razstave: Jožica Trateški
15. **Brlog igrač, stalna razstava** (13. 3. 2014-8. 2. 2021), avtorice: Tanja Roženberger, Bronica Gologranc Zakonjšek, Jožica Trateški, oblikovanje: Zgradbazamisl: Mojca Črešnik, Matija Kovač
16. **Radovedni prstki** (2. 9.-15. 10. 2014), avtorica: dr. Aksinja Kermauner, ideja: Sebastjan Kamenik, koordinacija: Jožica Trateški

17. **Pogled v sled 20+** (4.-30. 9. 2014), avtorica: Damjana Brumec, Umbra-likovna šola, koordinacija: Jožica Trateški

18. **Punčke iz cunj** (7. 10.-20.11. 2014), avtorica: Jožica Trateški, sodelovanje z: UNICEF Slovenija, oblikovanje razstave: Jožica Trateški

19. **Tradicionalne poljske otroške igrače** (26. 11. 2014-31. 9. 2015), avtorica: Aneta Bač, Muzeum zabawek i zabaw Kielce, Poljska, koordinacija: Piotr Reliszka, Jožica Trateški

20. **Otroci sveta že 20 let v Celju** (23. 10.-29. 11. 2015), avtorica: Jožica Trateški, organizator: Mihailo Lišanin, oblikovanje razstave: Jožica Trateški

21. **Herman Lisjak vódi po vódi** (22. 3. 2016- 6. 1. 2018), avtorici: Jožica Trateški, Bronica Gologranc Zakonjšek, sodelavec na razstavi: Sebastjan Weber, oblikovanje: Zgradbazamisli: Mojca Črešnik, Matija Kovač

22. **Zabavna matematika / Mini matematikum** (31. 1.-7. 3. 2018), avtor: Mathematikum Gießen, Nemčija, v sodelovanju z Gimnazijo Celje - Center, koordinacija: Urška Repar

23. **Zemlja pleše** (19. 4. 2018-31. 12. 2019), Jožica Trateški, Bronica Gologranc Zakonjšek, Tomaž Majcen (Muzej Laško), oblikovanje: Zgradbazamisli: Mojca Črešnik, Matija Kovač

24. **Zemlja, barvit planet / Hermanova galerija** (15. 1.-1. 3. 2020), avtorici: Jožica Trateški, Melanija Grahovac, oblikovanje razstave: Jožica Trateški

25. **Več kot barve** (11. 3. 2020-8. 2. 2021), avtorica: Sieglinde Sumper, Verein Blauer Würfel Kidsmobil, Wissens Wert Welt, Celovec, Avstrija

26. **S prsti do znanja** (3. 12. 2021-8. 2. 2022), avtorici: Ina Sulič in dr. Aksinja Kermauner, Osnovna šola Pier Paolo Vergerio il Vecchio, Koper, Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem, koordinacija: Jožica Trateški

27. **Hermanov bonton** (16. 4. 2021-14.1. 2024), avtorica: Jožica Trateški, oblikovanje: Tina Pregelj Skrt

28. **Brlog igrač, stalna razstava - prenova** (16. 4. 2021-), avtorica preнове: Jožica Trateški, avtorici stalne razstave sta tudi: Bronica Gologranc Zakonjšek in dr. Tanja Roženberger, oblikovanje: prvotno: Mojca Črešnik, Matija Kovač, prenova: Tina Pregelj Skrt

29. **Krapinski pračlovek pri Hermanu Lisjaku** (7. 2.-31. 8. 2024), avtor: Jurica Sabol, Muzeji hrvaškega Zagorja, Hrvaška, koordinacija: Jožica Trateški

30. **Svet Hermanovih prijateljev** (10.10. 2024-31. 12. 2026), avtorica: Jožica Trateški, oblikovanje: Tina Pregelj Skrt

Odprtje razstave Herman Lisjak vódi po vódi (2016). Na premcu čolna je direktor dr. Tonček Kregar, zadaj pa avtorica razstave Jožica Trateški, oblikovalka Mojca Črešnik, avtorica razstave Bronica Gologranc Zakonjšek in oblikovalec Matija Kovač. Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Razstavi Hitreje, višje, močnejše (1997) in S Hermanom na etnopotep (2003) ter novinarska konferenca pred odprtjem razstave Zvezde Evrope (31. 3. 2005), avtoric Iris Zakošek, Bronice Gologranc Zakonjšek in Marije Počivavšek, ki je bila v tistem času tudi direktorica MnZC. Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Razstavi Moj rojstni dan (2011) in Tradicionalne poljske otroške igrače (gostovanje Muzeja igrač in iger iz Kielc na Poljskem, 2014). Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Razstava Hermanov bonton (2021) in odprtje razstave Svet Hermanovih prijateljev (2024). Avtorica projekta Svet Hermanovih prijateljev Jožica Trateški, oblikovalka Tina Pregelj Skrt in avtorica nove ilustracije Hermana Lisjaka ter več didaktičnih elementov Suzana Senica. Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Seznam gostujočih razstav 1995-2025

Na 33 gostovanjih, od tega 25 v Sloveniji in 8 v tujini, se je z vsebinami srečalo še **230 tisoč obiskovalcev**.

1. Dobra igrača, Zasavski muzej Trbovlje (7. 3.-5. 5. 2003), avtorica: Bronica Golgranc Zakonjšek
2. Dobra igrača, Pokrajinski muzej Koper (3. 12. 2003-17. 1. 2004), avtorica: Bronica Golgranc Zakonjšek
3. Dobra igrača, Koroški pokrajinski muzej (5. 2.-4. 4. 2004), avtorica: Bronica Golgranc Zakonjšek
4. Dobra igrača, Slovenski šolski muzej (25. 5.-11. 6. in 14. 9.-1. 11. 2004), avtorica: Bronica Golgranc Zakonjšek
5. Herman Lisjak na gradu Rajhenburg, Mestni muzej Krško (4. 4. 2013-30. 6. 2014),

avtorica: Jožica Trateški, koordinacija: Alenka Černelič Krošelj

6. Herman Lisjak na Velenjskem gradu, Muzej Velenje (19. 4.-5. 7. 2015), avtorica: Jožica Trateški, koordinacija: Tanja Verboten
7. Rojendan u Hermanovoj jazbini (Rojstni dan v Hermanovem brlogu), Narodni muzej Kikinda, Srbija (11. 9.-12. 10. 2015), avtorica gostujoče razstave (v nadaljevanju g. r.): Jožica Trateški, oblikovanje: Mojca Črešnik, koordinacija: Lidija Milasinović
8. Rojendan u Hermanovoj jazbini (Rojstni dan v Hermanovem brlogu), Narodni muzej Pančevo, Srbija (14. 10.-18. 12. 2015), avtorica g. r.: Jožica Trateški, koordinacija: Svetlana Mesicki
9. Rojendan u Hermanovoj jazbini (Rojstni dan v Hermanovem brlogu), Mestni muzej Vršac, Srbija, (18. 12. 2015-15. 2. 2016), avtorica g. r.: Jožica Trateški, koordinacija: Milan Filipović

10. Rođendan u Hermanovoj jazbini (Rojstni dan v Hermanovem brlogu), Muzej Vojvodinskih Slovakov Bački Petrovac, Srbija, (17. 2.-10. 3. 2016), avtorica g. r.: Jožica Trateški, koordinacija: Pavel Čanji
11. Herman Lisjak v dvorcu Radlje, Koroški pokrajinski muzej, Muzej Radlje ob Dravi (7. 4. 2016-13. 4. 2017), avtorica: Jožica Trateški, koordinacija: Brigita Rajšter in Alenka Verdinek
12. Igrače Hermana Lisjaka iz Celja, Muzej igrač in iger Kielce, Poljska (14. 4. 2016-16. 5. 2017), avtorica: Jožica Trateški, koordinacija: Piotr Riliszka, Maciej Obara
13. Rojstni dan v Hermanovem brlogu, Koroški pokrajinski muzej, Muzej Ravne na Koroškem (29. 3.-15. 9. 2017), avtorica g. r.: Jožica Trateški, koordinacija: Liljana Suhodolčan
14. Herman Lisjak na gradu Podsreda, JZ Kozjanski park, grad Podsreda (25. 4.-16. 11. 2017), avtorica: Jožica Trateški, koordinacija: Nataša Ferlinc Krašovic
15. Lisac Herman vodi po vodi (Herman Lisjak vódi po vódi), Pokrajinski zavod za zaščito narave Novi Sad, Srbija (10.-21. 5. 2017), avtorica: Jožica Trateški, koordinacija: Majda Adlešič, Vodna agencija
16. Rojstni dan v Hermanovem brlogu, Pokrajinski muzej Koper (11. 1.-5. 3. 2018), avtorica g. r.: Jožica Trateški, koordinacija: Brigita Jenko
17. Herman Lisjak vódi po vódi, Koroški pokrajinski muzej, Muzej Ravne na Koroškem (26. 4.-31. 12. 2018), avtorica g. r.: Jožica Trateški, koordinacija: Liljana Suhodolčan
18. Rojstni dan v Hermanovem brlogu, JZ Kozjanski park, grad Podsreda (14. 6.-10. 12. 2018), avtorica g. r.: Jožica Trateški, koordinacija: Nataša Ferlinc Krašovic
19. Kraški ovčar pri Hermanu Lisjaku, JZ Znanje, Notranjski muzej Postojna (14. 6.-31. 7. 2019), avtorica: Jožica Trateški, koordinacija: Tina Poljšak
20. Igrače Hermana Lisjaka iz Celja/ Stopimo v svet Marjana Mančka in Brlog igrač Hermana Lisjaka, Tržiški muzej (4. 9.-26. 10. 2019), avtorica: Jožica Trateški, koordinacija: Vilja Lukan
21. Herman Lisjak vódi po vódi, JZ Kozjanski park, grad Podsreda (12. 4.-31. 12. 2019), avtorica g. r.: Jožica Trateški, koordinacija: Nataša Ferlinc Krašovic
22. Igrače Hermana Lisjaka iz Celja, OŠ Prebold, enota vrtec (27. 11.-31. 12. 2019), avtorica: Jožica Trateški, koordinacija: Mateja Matko
23. Herman Lisjak v Kozjanskem parku (Zemlja, Voda, JZ KP) medinstitucionalna razstava, JZ Kozjanski park, grad Podsreda (9. 5.-3. 3. 2021), avtorice: Jožica Trateški, Bronica Gologranc Zakonjšek, Nataša Ferlinc Krašovic, koordinacija: Nataša Ferlinc Krašovic
24. Rojstni dan v Hermanovem brlogu, Tržiški muzej (10. 6.-10. 7. 2021), avtorica g. r.: Jožica Trateški, koordinacija: Suzana Kokalj
25. Rođendan u Hermanovoj jazbini (Rojstni dan v Hermanovem brlogu), Dvor Veliki Tabor, Muzeji Hrvaškega Zagorja, Hrvaška (23. 3.-16. 10. 2022), avtorica g. r.: Jožica Trateški, koordinacija: Renata Dečman
26. Igrače Hermana Lisjaka, Muzej Ribnica (19. 8.-15. 11. 2022), avtorica: Jožica Trateški, koordinacija: Marina Gradišnik
27. Rođendan u Hermanovoj jazbini (Rojstni dan v Hermanovem brlogu), Aquatika Karlovec, Hrvaška (10. 2.-15. 6. 2023), avtorica g. r.: Jožica Trateški, koordinacija: Margarita Maruškić Kulaš
28. Kraški ovčar pri Hermanu Lisjaku, Pokrajinski muzej Koper (10. 3.-12. 6. 2023), avtorica: Jožica Trateški, koordinacija: Tjaša Miklavčič
29. Igrače Hermana Lisjaka v Kozjanskem parku, JZ Kozjanski park, grad Podsreda (30. 3. 2023-30. 6. 2024), avtorica: Jožica Trateški, koordinacija: Nataša Ferlinc Krašovic
30. Herman Lisjak v Kozjanskem parku (Zemlja, JZ KP) medinstitucionalna razstava, JZ Kozjanski park, grad Podsreda (30. 3. 2023-31. 12. 2024), avtorice: Jožica Trateški, Bronica Gologranc Zakonjšek, Nataša Ferlinc Krašovic, koordinacija: Nataša Ferlinc Krašovic
31. Herman Lisjak vódi po vódi, Pokrajinski muzej Koper (11. 4.-24. 6. 2024), avtorica g. r.: Jožica Trateški, koordinacija: Tjaša Miklavčič
32. Hermanov bonton, Muzej Ribnica (4. 2.-14. 5. 2025), avtorica: Jožica Trateški, koordinacija: Marina Gradišnik
33. 30 let Otroškega muzeja Hermanov brlog, razstava na prostem, Krekov trg Celje (15. 5.-18. 6. 2025), avtorica: Jožica Trateški, oblikovanje: Tina Pregelj Skrt

Spremljevalni programi in aktivnosti

Ob stalnih in občasnih razstavah ponujamo muzejskim obiskovalcem tudi raznolike programe, ki jih izvajamo v muzeju, na gostovanjih, na terenu, sami ali v sodelovanju z zunanjimi sodelavci in partnerji. Programi omogočajo obiskovalcem pridobivanje novih znanj, srečevanje z dediščino in priložnost razvijanja kreativnosti ter pozitivnega odnosa do preteklosti, posledično pa tudi sedanosti. Lahko rečemo, da v muzeju in zaradi muzeja otroci celostno rastejo. Vpetost muzeja v lokalno okolje in širše ter sodelovanje z izobraževalnimi, humanitarnimi inštitucijami ter mnogimi posamezniki muzejsko ponudbo le še bogati.

Odprtje prve otroške telefonske govornice (1997), Program varčevanja z Banko Celje in ogled poslovalnice na Prešernovi ulici (2001) ter projekt Varno v prometu: pogovor s policisti in ogled vozil (2001). Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Številke so naravnost osupljive! Izvedli smo vsaj **16.475 aktivnosti**; najpogosteje izvedeni programi bodo predstavljeni v nadaljevanju članka.

- **Vodstva po razstavah** (vsaj 7.353),
- **Hermanove ustvarjalnice** (vsaj 4.853),
- **Praznovanja otroških rojstnih dni** (1.327),
- **Predstave** v Hermanovem gledališču: lutkovne, glasbene, plesne (vsaj 474) in Glasbene sobotnice (59)
- Nekoč **boljši sejmi za otroke**, 2000-2016 (77), danes **izmenjevalnice** igrač in knjig,
- **Muzejske čajanke** in krasitev smrečic, od leta 1996 (140),
- Decembrska **praznična srečanja** za otroke zaposlenih v podjetjih, od leta 1997 (65),

Srečanje s slovenskimi ilustratorji (2007), obisk Kapitana Gatnika (2008) in srečanje s kraškim ovčarjem Vikom (2009). Vir: Pedagoška fototeka MnZC

- **Ustvarjalno-doživljajski abonma** za celjske vrtce, od leta 2013, skupaj z Gimnazijo Celje - Center, od leta 2021 tudi Tehnoparkom: 192 programov, 9.308 udeležencev
- Programi **za Banko Celje** (kasneje A banko, Novo KBM in od leta 2024 **OTP banko**), programi za nagrajence šolskih hranilnic (2000-2012), programi v mesecu varčevanja (od leta 1999), obiski

šolskih hranilnic v regiji (2011–2014), Igre na snegu ..., nekateri programi od leta 1999, 176 dogodkov

- **Pravljичno Celje** in **Pravljična dežela**: vsaj 110 dogodkov
- **Muzej v kovčku** (skupno MnZC), od 2008: 135 dogodkov, 31.489 udeležencev
- Animacija **Herman Lisjak**, beleženo od leta 2013: 1.079 dogodkov, 51.503 udeležencev
- **Natečaji** / otroška likovna dela: 11 natečajev
- **Srečanja** s strokovnjaki in humanitarnimi delavci, predstavitve knjig, muzejev, zbirk, seminarji za učitelje in vzgojitelje, bralni kotički, okrogle mize, kulturni dnevi, vaje za študente ... (vsaj 424)
- **Izobraževanja** za pedagoške delavce, predstavitve strokovnih knjig in pogovori z gosti, pisatelji, ilustratorji ...

Herman Lisjak v Pravljični deželi (2010), Krasitev smrečic in muzejska čajanka s celjskimi vrtci (2010) ter Igre na snegu s Hermanom Lisjakom in Banko Celje (2012). Vir: Pedagoška fototeka MnZC

- Herman Lisjak v Pravljični deželi (2010), Krasitev smrečic in muzejska čajanka s celjskimi vrtci (2010) ter Igre na snegu s Hermanom Lisjakom in Banko Celje (2012). Vir: Pedagoška fototeka MnZC
- **Posebni programi**: Cicibanov teden, ob slovenskem kulturnem prazniku, ob svetovnem dnevu knjige, na mednarodni dan družin in mednarodni muzejski dan, ob Poletni muzejski noči, ob Dnevih evropske kulturne dediščine, v Tednu otroka, na Ta veseli dan kulture in v prazničnem decembru, v Tednu družin, Z igro do dediščine, akcije Policija otrokom, prireditve ob začetku novega šolskega leta (od 2008), Miklavževanja za otroke, Nedeljski muzejski mozaik, Podelitev naslova mladi kinolog, Izvirna slovenska slikanica, počitniška druženja, Evropski teden mobilnosti, svetovni dan knjige, Podari knjigo ...
- Aktivne udeležbe na **dogodkih izven muzeja**: Kulturni bazar, Otroški bazar, Pikin festival, Dan za Savinjo, ArtMar, Art Kamp, Festival inovativnosti in ustvarjalnosti, EKO konferenca, Naredimo Celje zeleno, Poletje v Celju, Pravljično Celje, Pravljična dežela, Dobimo se v mestu, Mestna igralnica, Celjski turistični teden, Sejem kulture, Hermanov festival, Dan raziskovalcev, Teden vseživljenjskega učenja, Mednarodni obrtni sejem, Svetovni muzejski sejem SIME v Benetkah, Zmajček Jami praznuje, Slovenski muzejski sejem ...

Postani prostovoljec in sešij punčko, UNICEF (2014), M-kot muzej, počitniški program (2017) in Obisk čebelarja na 1. svetovni dan čebel (2018). Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Vodstva po razstavah / Spremljevalni programi in aktivnosti

V prvih treh desetletjih smo izvedli **vsaj 7.353 vodstev** različnih skupin, kar v povprečju pomeni 245 letno.

Vodstva so vedno prilagojena starosti otrok, njihovemu predznanju, zmožnostim, interesom, željam in razpoložljivemu času skupin. Vodstva ne pomenijo le predaje novih znanj otrokom, ampak tudi animacijo, interakcijo z otroki ter vzpostavitev dobrega odnosa in vezi med otroci ter dediščino in njenimi zgodbami. Vedno bolj interaktivne razstave omogočajo aktivno participacijo obiskovalcev. Veseli nas, kadar pridejo otroci pripravljeni v muzej, in kadar se v vodstva aktivno vključujejo tudi pedagoški delavci, ki otroke spodbudijo k povezovanju znanj, pridobljenih v vrtcu ali šoli.

Vodstva na razstavah Zvezde Evrope, Kraški ovčar pri Hermanu Lisjaku in Herman Lisjak vodi po vodi. Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Muzej obiskujejo skupine predšolskih otrok, učencev, dijakov, študentov in odraslih, ki prihajajo iz celotne Slovenije in tujine. Najpogostejša so vodstva skupin učencev osnovnih šol.

Specifika v otroškem muzeju je tudi ta, da je v prostorih otroškega muzeja vedno prisoten muzejski animator, ki je na voljo tudi posameznim obiskovalcem, družinam in nenajavljenim skupinam, da jim lahko predstavi razstavo in interaktivne dejavnosti na njej.

Hermanove ustvarjalnice / Spremljevalni programi in aktivnosti

Hermanove ustvarjalnice so namenjene predšolskim otrokom, šolarjem in družinam.

Hermanove otroške ustvarjalnice, takrat imenovane delavnice, izvajamo v muzeju že od vsega začetka. Do leta 2007 sta delavnice načrtovali kustosinja in zunanja sodelavka Mihela Jezernik, ki je tudi izvedla glavnino delavnic, delno pa tudi kustosi in muzejski animatorji. Od leta 2007 snujemo programe sami in jih večinoma tudi sami izvajamo, le občasno pa povabimo k sodelovanju zunanje sodelavce.

Kreativno v različnih tehnikah ustvarjanja. Na prvi fotografiji je zunanja sodelavka Mihela Jezernik z otroki. Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Vsebine ustvarjalnic se navezujejo predvsem na vsebine razstav, seveda pa tudi na praznični čas in druge aktualne dogodke. Otroci ustvarjajo po navdihu razstav in svojo kreativnost izrazijo v umetninah, ki jih odnesejo domov. Trudimo se, da so likovna področja in tehnike različne, da izobražujemo o trajnosti, pri čemer uporabljamo čim več naravnih materialov in materialov, ki jih lahko recikliramo oziroma ponovno uporabimo.

V treh desetletjih smo izvedli **vsaj 4.853 ustvarjalnic**, ki se jih je udeležilo **vsaj 80.827 otrok**, od tega 4.194 ustvarjalnic za skupine, 122-krat smo pripravili 5-dnevni počitniški program M-kot muzej (izvajamo ga od leta 2013) in 537 ustvarjalnic, ki zajemajo druge vrste ustvarjalnic za otroke in družine, plesne delavnice, gledališke delavnice, počitniška druženja ter ustvarjalnice na terenu.

Predstave v Hermanovem otroškem gledališču / Spremljevalni programi in aktivnosti

V tridesetih letih se je v Hermanovem gledališču zvrstilo **vsaj 474 predstav**, ki si jih je ogledalo **vsaj 39.416 gledalcev**. Prva leta so bile predstave na ogled predvsem v času poletnih počitnic, v Tednu otroka in decembrskem času. Med leti 1997 in 2012 so bile predstave v času poletnih počitnic organizirane pod naslovom Predstave v Hermanovem gledališču, do leta 2005 v sodelovanju z Mednarodnim lutkovnim festivalom Poletni lutkovni pristan Maribor. Nastopale so tudi skupine iz tujine. Vsaj enkrat v poletju je bila izvedena brezplačna predstava na prostem. Do leta 2007 so predstave potekale v okviru prireditev Poletje v Celju - knežjem mestu. Ker se je ponudba predstav za otroke v mestu močno razširila, smo spremenili koncept in od leta 2015 glavino predstav ponujamo kot sezono v šolskem letu, torej od jeseni do pomladi, še vedno predvsem ob sobotah dopoldne. Zaradi velikega interesa so od marca 2023 predstave podvojene. Od sezone 2023-24 so gledalcem na voljo abonmaji (rumeni ob 10. in zeleni ob 11. uri).

Kar 10 sezon (med leti 2012 in 2022) je bilo v muzeju slišati tudi **Glasbene sobotnice** - veliko glasbo za male otroke. Program je nastajal v sodelovanju s Hišo kulture Celje. V tem obdobju se je zvrstilo **59 glasbenih predstav**, ki jim je prisluhnilo **4.676 obiskovalcev**. Predstave so bile moderirane.

Predstave v Hermanovem gledališču: Bonton za male lumpe, Škratovo ime in Maček Muri ter Glasbena sobotnica: Vznemirljivi svet tolkal. Pedagoška fototeka, MnZC

Ker so vsebine dosegle na tisoče otrok, je potrebno omeniti tudi naslednje projekte - dve koprodukciji, večletno sodelovanje z Javnim skladom za ljubiteljsko dejavnost ter predstave dijakov Gimnazije Celje - Center:

- med leti 1996-97: Vidkova srajčica, plesna slikanica, Plesni teater Igen, studio za ples, v koprodukciji z muzejem in TV Slovenija;
- med leti 2014-15: Lili in ptice pravice, Taliya - ustvarjalni laboratorij, v koprodukciji z MnZC;

- med leti 2002-08 so v Hermanovem gledališču potekale Lutkarije in vragolije, v organizaciji JSKD;
- od leta 2013 dijaki Gimnazije Celje - Center vsako leto pripravijo 3 predstave, ki jih izvedejo po trikrat oziroma štirikrat, in so del Ustvarjalno-doživljajskega abonmaja za predšolske otroke.

Vidkova srajčica (1996), Lili in ptice pravice (2014) in predstava dijakov GCC (2015). Vir: Pedagoška fototeka, MnZC

Praznovanja rojstnih dni / Spremljevalni programi in aktivnosti

Rojstni dan je za mnoge največji osebni praznik. Če otroci praznujejo rojstni dan v družbi prijateljev in Hermana Lisjaka v otroškem muzeju, pa je veselje še toliko večje. Decembra leta 1996 smo odprli slaščičarno pri Hermanu Lisjaku, v naslednjem letu pa začeli izvajati program praznovanja rojstnih dni. Ponudba in programi praznovanj so se v 30 letih spreminjali. Nespremenjena pa ostaja želja, da se otroci v muzeju počutijo dobro in da jim rojstnodnevna zabava prinese nepozabne spomine. Trenutno lahko slavljenec izbirajo med štirimi programi: Rojstni dan s Hermanom Lisjakom, Ringa raja s Hermanom Lisjakom, Rojstni dan po Japonsko (od oktobra 2014) in Rojstnodnevna fotoavantura (od marca 2016).

Praznovanja otroški rojstnih dni v družbi prijateljev in Hermana Lisjaka. Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Od 1997 do konca leta 2025 je v otroškem muzeju praznovalo svoj rojstni dan **1.327 otrok**. Največ, kar 84 praznovanj, smo beležili v letu 1999. Največ, kar 306 slavljenec, je bilo starih 6 let. Največ, kar osemkrat, je deček Luka D. praznoval svoj rojstni dan v muzeju.

Dostopnost - inkluziven muzej

Otroški muzej Hermanov brlog je dostopen osebam z različnimi oviranostmi: gibalno oviranim, osebam s slepoto in slabovidnostjo (z okvaro vida), z okvaro sluha, osebam z motnjo v duševnem razvoju ali osebam z drugimi primanjkljaji.

Leto zatem, ko je Evropska unija razglasila mednarodno leto invalidov, je bil v muzeju realiziran projekt fizične dostopnosti v vse razstavne prostore. 29. septembra 2004 je ob muzejski stavbi začelo delovati dvigalo. V pritličju muzeja smo v istem letu uredili sanitarije za invalide. Na muzejskem dvorišču sta od leta 2012 parkirni mesti za invalide, prav tako tudi na sprednji strani muzeja, v bližini glavnega vhoda. Do leta 2021 smo v otroškem muzeju po potrebi čez tri stopnice namestili mobilno klančino, tega leta pa odstranili edino arhitekturno oviro na razstavah in umestili klančino.

Leta 2014 smo na pobudo Sebastjana Kamenika iz Združenja prijateljev slepih Slovenije (v nadaljevanju ZPSS) gostili razstavo Radovedni prstki, prvo razstavo, namenjeno osebam s slepoto in slabovidnostjo. Takrat se je muzej skupaj z ZPSS in Pedagoško fakulteto Univerze na Primorskem zavzel, da bo Otroški muzej Hermanov brlog postal dostopen osebam s slepoto in slabovidnostjo. Ob sodelovanju dr. Aksinje Kermauner, Sebastjana Kamenika, študentke Ines Skol, oblikovalca Matije Kovača in vodje projekta Jožice Trateški smo leta 2017 zaključili projekt s prilagoditvami za to ranljivo skupino obiskovalcev: talni taktilni sistem, 3-D tablice za lažjo orientacijo, napise v brajici in več kot 170 oznak za slabovidne. Idejne načrte, ki jih je pripravila Ines Skol, študentka inkluzivne pedagogike na podiplomskem študiju, so sodelujoči v projektu skupaj preučili, prilagodili in izdelali. Del stalne razstave je postala tudi zbirka 21 družabnih iger za osebe z okvaro vida. Glavnino iger je prispevala Pedagoška fakulteta v Kopru, del pa tudi Center Iris in Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije. Osebam s slabovidnostjo so na voljo povečevalna stekla. Od leta 2014 so bile vse razstave v otroškem muzeju opremljene s katalogi v brajici in povečevalnimi stekli. Ob razstavi Svet Hermanovih prijateljev (2024) smo prvič posneli avdio vodnik.

Prilagoditve za osebe z okvaro vida. Na prvi fotografiji so dr. Aksinja Kermauner, Ines Skol in Sebastjan Kamenik. Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Od leta 2009, ko je muzej, na povabilo družbe Racio, sodeloval v evropskem pilotnem projektu Museum sign language guide (Muzejski vodnik v znakovnem jeziku), imamo za osebe z okvaro sluha na voljo pripomočke, ki omogočajo uporabnikom samostojni ogled dveh stalnih muzejskih razstav. Vsebine so na ogled v slovenskem znakovnem jeziku. Leta 2025 pa smo pridobili stacionarno enoto in mobilne indukcijske slušne zanke, ki osebam z okvaro sluha omogočajo dostop do vseh muzejskih razstav in vsebin.

Svet drugačnosti in invalidnosti želimo približati tudi polnočutnim otrokom. Več kot desetletje skupaj z ZPSS izvajamo program ozaveščanja o slepoti in slabovidnosti, imenovan Herman Lisjak v temi. Na Hermanov oder smo povabili igralca z gluhoto, ob njem je bila prisotna tolmačka v slovenskem znakovnem jeziku. V goste smo povabili tudi Zvitorepčev lutkovno paragledališče, ki je uprizorilo predstavo o vznemirljivem svetu čebel.

Zavzemamo se za enakopravno izkušnjo za prav vse obiskovalce otroškega muzeja, zato se bomo še naprej trudili z različnimi prilagoditvami ustvarjati lepši ter prijaznejši svet za vse otroke. Kar resnično šteje, je sreča in nasmeh zadovoljnega otroka.

Od leta 2011 je v muzeju varna točka (UNICEF).

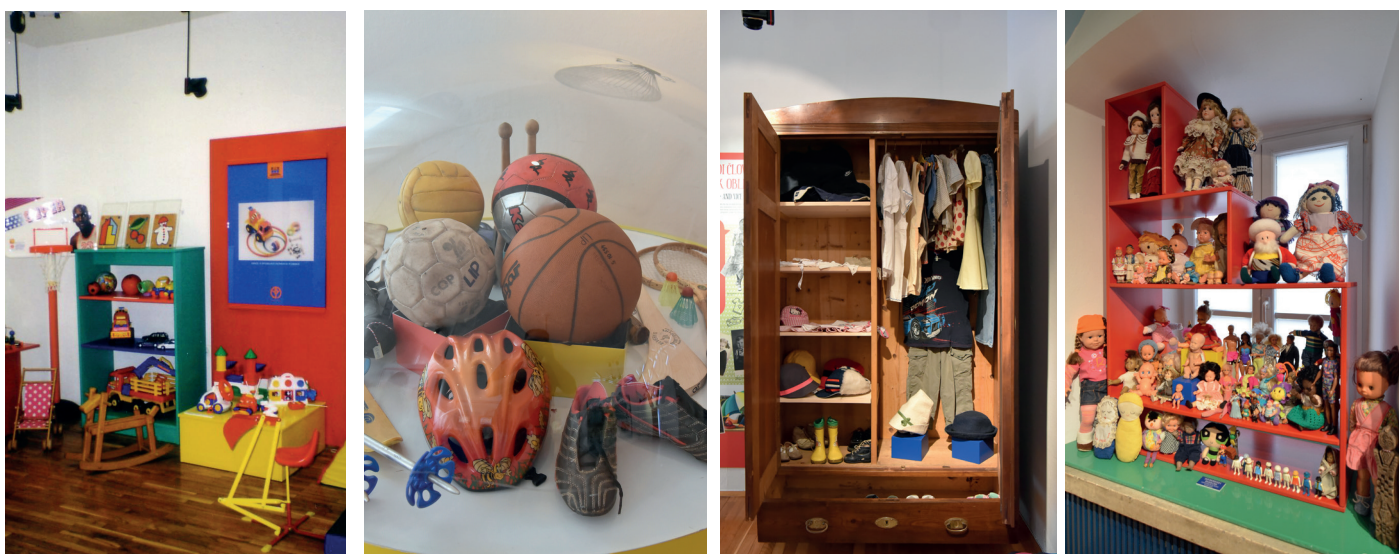
Otroški muzej Hermanov brlog - varuh dediščine

V Otroškem muzeju zbiramo, raziskujemo, hranimo in razstavljamo kulturno dediščino. Skrbimo za primerno obravnavo in hranjenje muzealij. Trudimo se, da predmeti in njihove zgodbe čim večkrat oživijo na muzejskih razstavah, da jih razstavimo v novih kontekstih na razstavah ali da oživijo na drugih muzejskih programih.

Razstavljena dediščina na stalni razstavi. Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Na razstavah so na ogled originali. Le dvakrat smo naredili razumljivi izjemi. Na stalni razstavi Brlog igrač smo razstavili kopijo oziroma repliko glinenega konjička na kolesih iz Podzemlja. Original, ki ga časovno ocenjujejo na 8. in 7. stoletje pred našim štetjem, hrani Narodni muzej Slovenije in je prav gotovo ena najstarejših igrač na Slovenskem. In druga izjema? Na razstavi Zemlja pleše smo v delu razstave predstavili posebnosti slovenskih pokrajin in k sodelovanju povabili štirinajst muzejev iz različnih pokrajin. Izdelali smo vitrino v obliki hiše in jo poimenovali Naš dom in vanjo postavili na ogled muzealije. Med drugimi je bilo razstavljeno tudi najstarejše glasbilo na svetu - replika koščene piščali iz jame Divje babe. Original hrani Narodni muzej Slovenije.

Razstavljena dediščina na občasni razstavi. Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Otroški muzej Hermanov brlog ima **tri muzejske zbirke**:

- **OTROŠKO ŽIVLJENJE** Zbirka se je oblikovala z nastankom otroškega muzeja. V zbirki hranimo predmete, ki se navezujejo na življenje otroka: otroške igrače in družabne igre, otroški tekstil in obutev, vozičke, otroška prevozna sredstva, otroške knjige, slikanice in revije, šolske potrebščine, otroško športno opremo, otroško pohištvo in drugo. Glavnina predmetov datira v čas od druge polovice 20. stoletja do danes, nekaj predmetov pa je starejših. Hranimo nekaj izjemnih raritet. Ročno je inventariziranih 6.427 predmetov, digitalno pa 3.516.
- **DOBRA IGRAČA** Ročno in digitalno je inventariziranih 417 igrač, ki so med letoma 1985 in 1998 po oceni komisije pri Ministrstvu za šolstvo in šport Republike Slovenije pridobile znak Dobra igrača. To so igrače, ki so na več področjih ustrezale kriterijem ocenjevanja kakovosti. Del ocenjenih igrač se nahaja na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. Zbirka je zaključena.
- **HERMANOVA GALERIJA** V zbirki hranimo nagrajena likovna dela otrok, ki sodelujejo na mednarodnih razpisih likovnih del otrok. Muzej novejšje zgodovine Celje je razpis začel izvajati s prevzemom 4.014 likovnih del z Mednarodnega razpisa za likovna dela mladih (21 let ga je izvajal Mihailo Lišanin). Od leta 2018 je muzej izvedel sedem razpisov: Zemlja, barvit planet, Ljubezen, Bonton, Iz sveta igrač, Živalsko kraljestvo, Jaz v ogledalu in Pogled v preteklost. Strokovna komisija vsakič izbere po 10 likovnih del v dveh starostnih skupinah: 6–9 let in 10–12 let. Po 20 nagrajenih del z vsakega razpisa hranimo v zbirko Hermanova galerija, v kateri je trenutno 140 nagrajenih likovnih del. Na ogled so na stalni razstavi v otroškem muzeju in na spletni strani muzeja.

Foto dokumentacijo hranimo v **Pedagoški fototeki**.

Kako pridejo predmeti v muzejske zbirke? Glavnina predmetov je muzeju podarjena. Običajno prinesejo predmete ljudje, ki si ogledajo naše razstave, oziroma vedo, da pri nas hranimo tovrstno dediščino. Med leti 2000 in 2016 smo štirikrat letno organizirali boljše sejme za otroke. Ti so pod muzejski balkon prinesli igrače, družabne igre, knjige in drugo. Ponujeno blago so za drobiž prodajali, menjali ali podarjali. Na ta način smo zbirko Otroško življenje dopolnjevali s predmeti iz ne tako oddaljene preteklosti. Prva leta so potekali boljši sejmi v sodelovanju z Antiko Celje. Zaradi uvedbe davčne blagajne smo morali program opustiti.

Boljši sejmi za otroke in zbiralne akcije sodobnih igrač. Vir: Pedagoška fototeka MnZC

Na stalni razstavi je na voljo prostor, kjer lahko otroci menjajo ali podarijo igrače, občasno pa organiziramo izmenjevalnice igrač.

Leta 2012 smo izvedli projekt umetniške interpretacije muzejskih zbirk z naslovom Čas za igro. Avtorici Tanja Roženberger in Jožica Trateški sta v sodelovanju z umetnikoma Markom Požlepom in Gašperjem Pianom predmete iz zbirke Otroško življenje postavili v nove umetniške kontekste in glasbo. Ob razstavi smo izvedli obsežno akcijo zbiranja igrač z namenom dopolnjevanja zbirke. Tudi

leto pred odprtjem stalne razstave smo organizirali srečanja kustosinje in Hermana Lisjaka z otroki v celjskih vrtcih. Otroci so prinesli v vrtec igračo, za katero so želeli, da se hrani v zbirki. Starši so zapisali še podatke in kakšen spomin na igro otroka z darovano igračo. Na ta način so postali otroci soustvarjalci in odločevalci o dediščini, ki se naj ohrani.

Identiteta in druga tri desetletja Otroškega muzeja Hermanov brlog

V prvih treh desetletjih delovanja je Otroški muzej Hermanov brlog zaradi vseh vrst dinamik, spreminjanja kolektivne zavesti, muzeologije in muzejske pedagogike, povezovanj ter vzajemnega vplivanja oblikoval svojo identiteto. Z njo se muzej izraža skozi raziskovanje, širjenje idej, kulturo, dediščino, izobraževalne pristope in zavzema pomembno vlogo v družbi. Zavedamo se družbeno odgovorne vloge, s katero muzej vpliva na razvoj družbe, hkrati pa tudi na oblikovanje osebne identitete naših najmlajših muzejskih obiskovalcev.

V prazničnem letu 2025 smo obeležili 30-letnico delovanja otroškega muzeja z izidom osebne poštne znamke Hermana Lisjaka, na Krekovem trgu v Celju smo postavili na ogled razstavo na prostem in priredili rojstnodnevno zabavo za otroke s Harlekinovim plesom, lutkami Kajetana Čopa, Piko Fliko ter Adijem Smolarjem. V novembru smo organizirali še znanstveno-strokovni simpozij s šestimi predavatelji.

Razstava na prostem, praznovanje z otroki in znanstveno-strokovni simpozij (predavatelji mag. Marijana Kolenko, dr. Staša Tome, dr. Ljubica Marjanovič Umek, dr. Aksinja Kermauner, prof. David Kožuh, direktor MnZC dr. Tonček Kregar in prof. Jožica Trateški). Foto: Pedagoška fototeka MnZC

Mirno lahko verjamemo grškemu modrecu Heraklitu, ki je dejal, da ni nič večno, razen sprememb. Verjamemo, da se bo Otroški muzej Hermanov brlog spreminjal tudi v naslednjih tridesetih letih - in to je odlično!

Mnoge generacije otrok so zrastle ob Hermanu Lisjaku. V muzeju obljublamo, da se bomo tudi v naslednjih tridesetih letih zavzeto trudili negovati njegov brlog in poslanstvo, da bodo takšno srečo imele tudi nove generacije.

Srečanja Hermana Lisjaka in otrok spremljata vzajemna naklonjenost in veselje. Foto: Pedagoška fototeka MnZC

NEKAJ MEJNIKOV v prvih 30 letih

- 1993** - Slikarka Jelka Reichman je ustvarila lik Hermana Lisjaka. Sodelovanje do leta 2021 / opus 66 ilustracij.
- 1995** - Odprtje prvega Otroškega muzeja Hermanov brlog, 7. marec.
- 1995** - Sponzorstvo Banke Celje, kasneje s preimenovanji tudi: A banka, A banka Nova KBM, Nova KBM, OTP Banka.
- 1995** - Muzej je 30. 11. na Uradu RS za intelektualno lastnino zaščitil blagovno znamko.
- 1996** - Valvasorjevo priznanje / Andreja Rihter, Bronica Gologranc Zakonjšek in Rado Gologranc / za projekt Otroški muzej Hermanov brlog.
- 1996** - Himna Hermana Lisjaka, avtor Janez Bitenc in vokalna skupina Pinocchio.
- 1996** - Odprtje slaščičarne pri Hermanu Lisjaku, 17. december (zaprtje leta 2013).
- 1996** - Prvo razstavno gostovanje muzeja iz tujine.
- 1997** - Prva praznovanja otroških rojstnih dni.
- 1997** - Prva otroška telefonska govornica in telefonska kartica z motivom Hermana Lisjaka, november.
- 1997** - Včlanitev v organizacijo Hands On!.
- 1998** - Nominacija za Evropski muzej leta / EMYA.
- 1998** - Prvič sodelovali v projektu Mednarodni dan družin, 15. maj.
- 1999** - Prvo razstavno gostovanje slovenskega muzeja / Prirodoslovni muzej Slovenije.
- 1999** - Prvič omenjeno pokroviteljstvo Zavarovalnice Triglav, OE Celje.
- 2000** - Prvi boljši sejem za otroke, marec (program izvajali do leta 2016).
- 2000** - Sodelovanje v prvem projektu Pravljična dežela.
- 2001** - Začetek sodelovanja z Otroškim muzejem umetnosti iz Hamade na Japonskem (participacija likovnih del otrok na razstavah Hamada Children's Independants Exhibition), do korone leta 2020.
- 2004** - Muzej je postal dostopen za gibalno ovirane osebe / dvigalo.
- 2006** - Prvič sodelovali v projektu Dnevi evropske kulturne dediščine.
- 2007** - Hermanova banka se je večkrat spreminjala; tega leta tudi denarna valuta.
- 2007** - Prva maskota Hermana Lisjaka.
- 2007** - Prireditve Izvirna slovenska slikanica / soorganizacija.
- 2008** - Prvo muzejsko srečanje za prvošolce, september.
- 2008** - Prvi likovni natečaj za otroke in razstava.
- 2009** - Promocija muzeja in slovenske dediščine na Japonskem.
- 2009** - Druga maskota Hermana Lisjaka, 29. marec (delo mag. Ine Čebular).
- 2010** - Sodelovali v projektu Z igro do dediščine, SMS, oktober.
- 2010** - Herman Lisjak v deželi umetnosti in dediščine (programi za polnočutne in otroke s posebnimi potrebami).
- 2011** - Varna točka v muzeju, UNICEF, 25. november.

- 2011** - Hands On! konferenca v Celju in Ljubljani / soorganizacija.
- 2012** - Glasbene sobotnice / program z Hišo kulture Celje, do leta 2022
- 2013** - Ustvarjalno-doživljajski abonma za predšolske otroke z Gimnazijo Celje - Center, celjskimi vrtci, šolsko leto 2013/14.
- 2014** - Stalna razstava Brlog igrač.
- 2014** - Prva razstava za osebe s slepoto in slabovidnostjo / Radovedni prstki. Od takrat so vse razstave dostopne osebam z okvaro vida.
- 2015** - Prva gostovanja razstav v tujini.
- 2016** - Od tega leta so razstave dostopne tudi angleško govorečim obiskovalcem.
- 2016** - Hermanova banka se preimenuje v Ježkovo banko v Hermanovem brlogu.
- 2017** - Otroški muzej je dostopen osebam s slepoto in slabovidnostjo; poleg vseh prilagoditev ima tudi stalno zbirko igrač in iger za to ranljivo skupino.
- 2018** - Nova zbirka: Hermanova galerija.
- 2019** - Psom dostopen muzej.
- 2021** - Umestitev nove klančine v otroškem muzeju.
- 2021** - Prenova stalne razstave.
- 2021** - Hologram Herman Lisjak - predstavitev ob vhodu v otroški muzej.
- 2022** - Zaradi dostopnosti muzeja prejeli oznako / Evropska kartica ugodnosti za invalide.
- 2024** - Slikarka Suzana Senica je ustvarila prvo ilustracijo Hermana Lisjaka za razstavo Svet Hermanovih prijateljev.
- 2025** - Izšla je osebna poštna znamka Hermana Lisjaka / ob 30-letnici otroškega muzeja.
- 2025** - Dostopnost za osebe z okvaro sluha: indukcijska slušna zanka (stacionarna in mobilna).
- 2025** - V Otroškem muzeju Hermanov brlog smo prenovili osvetlitev prostorov.

Viri in literatura

- Muzej novejšje zgodovine Celje. (2025). Poslanstvo. <https://www.muzej-nz-ce.si/o-muzeju/poslanstvo/>, 17. 12. 2025
- Association of Children's Museum. (2025). About ACM. <https://childrensmuseums.org/about/>, 14. 3. 2025
- Hand's ON!. (2025). About us. <https://hands-on-international.net/about/>, 14. 3. 2025
- Roženberger T., Počivavšek M. (1992). V svetu lutk - poskus otroškega muzeja, (str. 13-35). MnZC, Celje
- Gologranc-Zakonjšek B., Roženberger T. (1995). Od ideje do prve občasne razstave. Celjski Otroški muzej Hermanov brlog (str. 12 -13). MnZC, Celje
- Petrovec K. (2025). Nedeljski dnevnik. Lisjak, ki ga poznajo prav vsi (str. 17). 12. 3. 2025
- Muzej novejšje zgodovine Celje. (2025). Letna poročila. <https://www.muzej-nz-ce.si/o-muzeju/letna-porocila/>, 8. 1. 2025

ZAKAJ SE MORAJO OTROCI IGRATI?

Vpliv otroške igre na otrokov spoznavni in socialno-čustveni razvoj

Why do children need to play? The impact of children's play on their cognitive and social-emotional development

dr. Ljubica Marjanovič Umek
Red. prof. za razvojno psihologijo,
zasl. prof. Univerze v Ljubljani,
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
ljubica.marjanovic@ff.uni-lj.si

Povzetek

V prispevku razložimo pomen in vlogo igre v otrokovem celovitem razvoju in učenju. Zanima nas tako univerzalnost igre v prostoru, času, kulturi, življenjskih obdobjih kot tudi njena družbena pogojenost. Posebno pozornost namenjamo razvoju simbolne oziroma domišljajske igre, igračam, ki dajejo vsebino igri in vključevanju kompetentnejših odraslih oseb v igro v območju bližnjega razvoja (OBR). Iščemo tudi odgovor na vprašanje, zakaj ima otroška igra večjo in pomembnejšo vlogo v razvoju in učenju predšolskega otroka kot pogosta ter dolgotrajna izpostavljenost zaslonom.

Ključne besede:

igračice, otroška igra, razvoj otroka, simbolna igra, univerzalnost igre, zasloni

Abstract

In this article, we explain the importance and role of play in children's overall development and learning. We are interested in the universality of play in space, time, culture, and life stages, as well as its social conditioning. We pay special attention to the development of symbolic or imaginative play, toys that give content to play, and the involvement of competent adults in play in the zone of proximal development (ZPD). We also seek to answer the question of why children's play has a greater and more important role in the development and learning of preschool children than frequent and prolonged exposure to screens.

Keywords:

toys, children's play, child development, symbolic play, universality of play, screens

Opredelitev otroške igre

Otroška igra je spontana in univerzalna dejavnost. Univerzalnost igre, tako v prostoru kot času, je povezana z dejstvom, da se v igro preslikavajo širši družbeni in kulturni prostori oziroma načini življenja v najširšem pomenu besede, ki spreminjajo vsebino in obliko igre ter igračice in igralne materiale, ne pa osnovnih zakonitosti ter specifičnosti igre (npr. Carlisle, 2009; Cvjetičanin in Marjanovič Umek, 2024; Whitebread in O'Sullivan, 2012). Igra otrok je v različnih kulturnih okoljih različna, hkrati pa je prav igra odličen kontekst za povezovanje otrok iz različnih kulturnih in jezikovnih okolij, otrok z različnimi razvojnimi in učnimi posebnostmi. Univerzalnost igre se kaže tudi skozi različna razvojna obdobja. Igrajo se ne le otroci, ampak tudi mladostniki, posamezniki v zgodnji, srednji in pozni odraslosti, starostniki, pri čemer je za igro, ne glede na starost igralca, značilno, da gre za notranje motivirano in spontano dejavnost, v kateri udeleženci uživajo in se pogosto medsebojno povezujejo. Igrajo se deklice ter dečki in v njihovi igri je več podobnosti kot različnosti (Marjanovič Umek, 2020).

Otroška igra je spontana, notranje motivirana, svobodna, odprta, prijetna, ustvarjalna dejavnost, ki sama sebe krepi in nagraduje. Potek in smisel sta v sami igri, zato otroku ni tako pomemben končni

rezultat kot sam proces, uživanje in dogajanje. Igra je dejavnost, ki otrokom omogoča doživljanje in izražanje čustev, vzpostavljanje socialnih odnosov ter privzemanje različnih socialnih vlog, določanje pravil igre; v igri se otroci učijo sporazumevati in pripovedovati zgodbe; argumentirati svoje misli, interese, stališča; vstopajo v resnične in domišljijske svetove; razvijajo in preizkušajo zaznavne, miselne, ter gibalne sposobnosti in spretnosti (npr. Lyytinen idr., 1997; Marjanovič Umek in Zupančič, ur., 2006). Vygotsky (1978) je že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja zapisal, da je otrok v igri za glavo višji od samega sebe, s čimer je želel poudariti izredno veliko moč igre v otrokovem spoznavnem in socialnem razvoju.

Otrok se razvija in uči tako v prosti oziroma spontani kot v didaktični igri. Med njima je veliko podobnosti in hkrati razlik. V prosti igri si otrok sam izbere vsebino in obliko igre, igrače, prostor, morebitne soigralce, potek ter zaključek igre. Pomembna je igra kot dejavnost, morebitne cilje, npr. zgraditi grad iz kock, pa si otrok določi sam. Pri didaktični igri, ki je ena od oblik poučevanja otrok, je odrasla oseba, npr. vzgojiteljica tista, ki določi cilj, ki naj bi ga otroci zasledovali, in skladno s postavljenim ciljem praviloma izbere tudi vsebino in obliko igre, igralni material ter igro tudi časovno uokvirira. Posebej velja izpostaviti, da lahko otrok enake ali podobne cilje zasleduje v spontani ali didaktični igri (npr. Dolya, 2010; Holzman, 2009). Naj ilustriramo s primerom. Ko predšolski otrok usvaja pojem števila, je ena od pomembnih razvojnih stopenj t. i. prirejanje ena : ena, ki otroku omogoča, da spozna, da je število predmetov enako, ne glede na to, ali so predmeti npr. majhni ali veliki, razporejeni v vrsto ali krog, skupaj ali narazen. Številne tovrstne izkušnje in spoznanja otrok pridobiva v spontani igri, ko se npr. igra, da je vzgojiteljica v vrtcu in ker še ne razume pojma števila ter ne zna šteti, bo s prirejanjem določil vsakemu otroku (plišasti igrači) en krožnik in eno žličko in tako ugotovil, da je število otrok in krožnikov oz. žličk enako. V času spontane igre otrok sam ustvarja številne podobne situacije z različnimi vsebinami. Lahko pa tovrstno dejavnost, torej prirejanje ena : ena, kot didaktično igro usmerja vzgojiteljica, ki za otroke pripravi didaktični material, npr. enako število različno velikih rožic, ki so različnih barv ter metuljev, prav tako različnih velikosti in barv. In potem otroci skladno z navodilom vzgojiteljice npr. zložijo rožice v krog, metulje v vrsto ali metulje v vodoravno, rožice v navpično vrsto in ugotavljajo, ali je rožic in metuljev enako.

Izsledki raziskav (npr. Bennett idr., 1998; Holzman, 2009; Marjanovič Umek idr., 2015) bolj ali manj enoznačno potrjujejo, da je, tako v spontani kot didaktični igri, pomembna vloga kompetentne odrasle osebe, ki igro otroka opazuje, jo spremlja in se v njo smiselno vključuje z ustvarjanjem območja bližnjega razvoja (OBR). Odrasla oseba torej spodbuja otroka, da poišče in uporabi nove, drugačne strategije za reševanje »problemov« v igri (npr. kako dati dojenčka spat, če nimaš postelje, odejice), spodbuja rabo simbolov, jezika, miselno predstavnost, in tako »vleče« otrokovo igro in njegov razvoj na razvojno višjo raven.

Kako vse in s čim se otroci igrajo?

Igrače oziroma igralni materiali so že od nekdanj pomembno sodoločali vsebino in obliko igre. Skozi zgodovinska obdobja so se t. i. tradicionalne igrače, kot so npr. lesen konjiček, punčka iz blaga, medvedek, vozilo, kolebnica oz. vrvica, frnikule, žoga, karte, leseni in kovinski vojščaki dobivale bolj moderno podobo, v kateri se odlikavajo aktualne značilnosti družbenega in tehnološkega razvoju (Carlisle, 2009). Igre se glede na obliko in prevladujoči način igranja ter poudarjene vidike otrokovega razvoja in učenja med seboj razlikujejo. Za dojenčke je najbolj značilna funkcijska igra. Dojenčki se igrajo s svojimi deli telesa in v igri preizkušajo različne predmete oz. igrače, kot so ropotulje, žoge, nanizanke, obešanke, obroči, lončki, mehke igrače, ki jih prijemajo, preprijemajo, nihajo, tresejo, tipajo, kotalijo, spuščajo, gledajo, poslušajo njihove zvoke. Funkcijska igra se pri starejših otrocih izkazuje kot gibalna igra, ko malčki in otroci tekajo, se kotalijo, plazijo, skačejo, plezajo, mečejo in lovijo žogo..., in kot dojemalna igra, ko otroci poslušajo zgodbe, pravljice, ki jih pripovedujejo ali berejo odrasli, listajo po slikanicah, gledajo otroške oddaje, poslušajo glasbo. Glede na starost malčkov/otrok se približno sočasno začneta razvijati simbolna oz. domišljajska in konstrukcijska igra. Simbolna igra je pri malčkih še enostavna, uporabljajo predmete/igrače, ki so replike predmetov iz okolja (npr. posodice,

punčke) in posnemajo dejavnosti, ki jih vidijo (npr. oblačenje punčke, kuhanje). Kasneje predšolski otroci v simbolni igri vse pogosteje rabijo miselne pretvorbe, pretvarjajo predmete v sebi želene igrače, pretvarjajo se, ko odigravajo različne vloge iz domišljjskega in resničnega sveta. Pri tem jim je v veliko pomoč jezik kot simbolni sistem. V konstrukcijski igri malčki/otroci gradijo, sestavljajo, povezujejo, oblikujejo z namenom, da bi zgradili npr. hišo, sestavili vozilo, oblikovali medvedka. Z otrokovim razvojem je v igri vedno manj naključnega sestavljanja in povezovanja in vedno več miselne predstavnosti, načrtovanja zaporednih korakov, natančnosti, vztrajnosti in dogovarjanja s soigralci. Igra s pravili oz. družabne igre so med otroki po tretjem letu starosti vedno bolj priljubljene. Gre za igre, pri kateri otroci, ko se igrajo npr. z dominami, kartami, ko igrajo igre tipa človek ne jezi se, krožce in križce, mlin, šah ..., razvijajo predvsem socialne zmožnosti, zmožnosti razumevanja svoje in igralne strategije soigralcev, učijo se upoštevati pravila igre in zmagovati ter izgubljati (Marjanovič Umek, 2002)

Simbolna oz. domišljjska igra otrok

Otroci se najbolj pogosto, vsebinsko poglobljeno in najdlje igrajo simbolno. Z razvojem malčkov/otrok se simbolna igra spreminja. Tako malčki v spontani simbolni igri najprej posnemajo enostavne in posamezne dejavnosti, ki jih vidijo okoli sebe (npr. previjanje dojenčka, hranjenje otroka, vožnja avtomobila) ter pri tem rabijo replike predmetov iz okolja, ki so zaznavno in glede na funkcijo podobni resničnim predmetom (npr. kuhajo v posodici, ki je podobna pravi; uporabljajo kuhalnico, ki je podobna pravi, vozijo avto, ki je podoben resničnemu avtu).

Začetna simbolna igra. Malčica se igra z igračkami, ki so replike resničnih predmetov - hrani dojenčka. Vir: Ljubica Marjanovič Umek

Simbolna igra je odličen kontekst za razvoj govora malčkov in otrok. Malček v igri razvija raznolik besednjak, saj igrače, ki so sicer v začetni simbolni igri še visoko strukturirane, poimenuje, razvija začetno

Šestletna deklica v simbolni igri na podlagi miselnih predstav ustvarja vsebino igre. Rabi le deblo, mah in jezik. Vir: Ljubica Marjanovič Umek

Z razvojem miselne predstavnosti pa so predšolski otroci sposobni v simbolni igri uporabiti številne miselne in govorne pretvorbe. Otrok se najprej pretvarja da obstaja neki namišljen predmet, čeprav je malo ali nič podoben predmetu, s katerim se trenutno igra (npr. uporabi zobno ščetko kot kosilnico); predmetu, ki ga sploh ni, pripisuje določene lastnosti (npr. pretvarja se, da so natrgani listič tablete in, ko vzame eno, reče »Ti vitamini so kisli.«); ustvarja namišljene situacije (npr. otrok reče soigralcem »Ta del igralnice je travnik, tu pa teče reka ... Moramo paziti.«) in igra različne vloge, pri čemer lahko posamezne vloge predstavljajo zgolj z rabo jezika (npr. Long in Wei, 2019).

slovnico jezika, ko ponavlja izjave odraslih oseb, vzpostavlja začetne socialne stike s soigralcem ali soigralci. Ko kasneje predšolski otrok v simbolni igri zasleduje vsebino, ki jo je izbral (npr. kmetija; zdravnik; vrtec), pripoveduje zgodbo. V simbolni igri rabi govor v različnih funkcijah (osebni, medosebni, čustveni, razlagalni, informativni) in govornih položajih. Na primer otrok, ki igra vlogo mame, reče drugemu otroku, ki igra vlogo zdravnika » Gospod zdravnik, mi prosim razložite, kaj je z mojim dojenčkom.« Potem pa isti otrok reče soigralcu, ki igra dojenčkovega očeta, »Daj mu dudo!« Otrok, zlasti po četrtem, petem letu starosti, pogosto vzdržuje vsebino simbolne igre tudi z rabo metabesed oz. jezika uma (npr. otroka zanima, kako se dojenček v igri počuti; kaj bi za dojenčka skuhal njegov soigralec) in uči se argumentirati svoja stališča. Kot primer navajamo argumentacijo dveh otrok, ki sta želela biti v igri super junaka. Prvi otrok reče »Jaz sem Superman.« Drugi se ne strinja in reče »Ne nisi, ker nimaš ogrinjala kot Superman.« In ponovno se oglasi prvi otrok »Znam pa dobro plezati.« Ko otrok povezuje poglede različnih junakov_inj v igri, se vživlja v njihova miselna in čustvena stanja, ki jih mora tudi upoštevati, razvija tudi izvršilne funkcije, zlasti miselno prožnost, načrtovanje, spomin (npr. Smith, 2007).

Po četrtem letu starosti se hitro razvija domišljija otrok, ki močno podpira simbolno igro. Otroci prav pri tej starosti začnejo postopoma razlikovati med resničnostjo in domišljijo, simbolna igra pa je odličen kontekst, v katerem lahko sproščajo bogato domišljijo. Kot pravijo sami »V igri je vse mogoče.« ali »Mi se samo tako igramo, da smo ...« Razvoj otrokove domišljije je povezan z razvojem miselne predstavnosti (otrok se igra »kot da bi...«), govorom (pripovedovanjem zgodb), razvijanjem strategij spoprijemanja s čustvi in nadziranjem le-teh, socialnim učenjem, miselno svobodo in ustvarjalnim izražanjem. Otroci z bogato domišljijo so kasneje v življenju ustvarjalni na različnih področjih, radi berejo, pripovedujejo/pišejo zgodbe, uganke, pesmi, radi slikajo, oblikujejo, pišejo scenarije, veliko sprašujejo, so visoko empatični, razumejo podobnosti in razlike med ljudmi ter zmorejo presegati stereotipna vedenja.

Otroška igra ali/in zasloni

Če je za otroško igro značilno, da je otrok v njej miselno, govorno, gibalno, čustveno in socialno dejaven, je otrok ob zaslonu praviloma pasiven, vstopa v virtualni svet, v katerem prepoznavanje miselnih stanj drugih ni ključnega pomena, ne gre za vzpostavljanje socialnih odnosov ter izražanje in nadzorovanje čustev in tudi ne za rabo govora z namenom sporazumevanja v različnih socialnih kontekstih (npr. Fekonja idr., 2024; Shu Nga Janice Ho idr., 2024). Otrokova pozornost in osredotočenost je ob zaslonu manjša kot v igri; otrok se praviloma odziva površinsko in ponavljajoče. Tudi njegova stopnja miselnega angažiranja in domišljije je ob zaslonu manjša kot v igri, ki jo sam vodi, vzdržuje ali se v njo dejavno vključuje (Furenes idr., 2021). Ob zaslonu lahko otrok le posluša, lahko pa je tudi nekoliko bolj dejaven, ko npr. zлага puzzle ali igra kakšno drugo igrico, vendar ne prva ne druga dejavnost ne moreta zamenjati otrokove igre »v živo«, zlasti ne socialnih odnosov med soigralci, skupnega načrtovanja in miselnega ustvarjanja. Vsebine, prikazane na zaslonu in vsebine otroške igre se lahko tudi povezujejo in dopolnjujejo. Otrok npr. po gledanju risanke, otroškega filma prevzeme vlogo posameznega junaka_inje, ki jo odigrava v simbolni igri, jo nariše... Pogoji za nekatere pozitivne učinke digitalno posredovanih vsebin na otrokov razvoj in učenje so kakovostne in starostno primerne vsebine ter skupno spremljanje vsebin na zaslonih, o katerih se otroci in odrasli, bodisi med ali po gledanju, pogovarjajo, otroci lahko sprašujejo ter izražajo svoja čustva, tako ugodja kot neugodja. Čas, ki ga predšolski otrok preživi ob zaslonih, mora biti relativno kratek in ne sme zamenjati oz. nadomestiti časa, ki ga mora otrok preživeti v spontani igri.

Literatura

- Bennett, N., Wood, L. in Rogers, S. (1998). Teaching through play. Open University Press.
- Carlisle, R. P. (2009). Encyclopedia of play in today's society (Vol. 1 in Vol. 2). Sage.
- Cvjetičanin, D. in Marjanovič Umek, L. (2024). Vloga otroške igre v odraščanju. V: M. Nastran Ule in E. Strmljan Kreslin (ur.), Na Ulice! Odraščanje v današnjem času (str. 46-60). Založba FDV in javni zavod Mala ulica.
- Dolya, G. (2010). Vygotsky in action in the early years. Routledge.
- Fekonja, U., Marjanovič Umek, L., Pogorelec-Jesih, N. in Ferjan Ramirez, N. (2024). Language development in Slovenian toddlers : The role of electronic media, parental knowledge of language development, and parental input. *Frontiers in developmental psychology*, 2, 1-14.
- Furenes, M. L., Kucirkova, N. in Bus, A. G. (2021). A comparasion of children's reading on paper versus screen: A meta-analysis. *Review of Education Research*. <https://doi.org/10.3102/0034654321998074>.
- Holzman, L. (2009). Vygotsky at work and play. Routledge.
- Long, H. in Wei, M. (2019). A study of metacommunication signals in the initiation of pretend play of 3-6 year-old children. *International Journal of Psychological nad Brain Sciences*, 4(5), 50-55.
- Lyytinen, P., Poikkeus, A. M. in Laakso, M. L. (1997). Language and symbolic play in toddlers. *International Journal of Behavioral Development*, 21(2), 289-302.
- Marjanovič Umek, L. (2002). Vloga igre in igrač v otrokovem razvoju. V: B. Gologranc Zakonjšek (ur.), Dobra igrača (str. 11-20). Muzej novejšje zgodovine Celje. Otroški muzej Hermanov brlog.
- Marjanovič Umek, L. (2020). Igra deklic in dečkov: enaka, podobna, različna? V: Igrišče skozi tretje oko, (str. 27-31). Društvo Pazi!park.
- Marjanovič Umek, L., Fekonja, U., Sočan, G. in Tašner, V. (2015). A socio-cultural perspective on childrens early language : A family study. *European Early Childhood Education Research Journal*, 23(1), 69-85.
- Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (ur.) (2006). Psihologija otroške igre. Od rojstva do vstopa v šolo. Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Shu Nga Janice Ho idr. (2024). The relationship between children's screen time and the time they spend engagin in play: An exploratory study. *Journal of Occupational Therapy, Schools and Early Interventional*, 17(4), 903-922.
- Smith, P. K. (2007). Pretend play and children's cognitive and literacy development: Source of evidence and some lessons from the past. V: K. A. Roskos in J. F Christie (ur.), Play and literacy in early childhood (str. 3-20). Lawrence Erlbaum Associates.
- Vygotsky, L. S. (1978). Mind and society. Harvard University Press.
- Whitebread, D. in O'Sullivan, L. (2012). Preschool children's social pretended play: Supporting the development of metacommunication, metacognition and self-regulation. *International Journal of Play*, 1(2), 197-213.

INKLUZIVNA IGRA BREZ MEJA: VEČČUTNI PRISTOPI K IGRI OTROK Z OKVARO VIDA

Inclusive Play Without Boundaries: Multisensory Approaches to Play for Children with Visual Impairment

dr. Aksinja Kermauner
dr., upokojena
aksinja.kermauner@gmail.com

Povzetek

Prispevek obravnava pomen veččutne (multisenzorne) igre kot temeljnega pristopa k vključujočemu učenju otrok z okvaro vida. Igra je predstavljena kot ključen razvojni kontekst, v katerem otrok razvija kognitivne, gibalne, čustvene in socialne spretnosti. Ker so številna igralna okolja in igrače zasnovani predvsem vizualno, so otroci z okvaro vida pogosto v neenakem položaju. Prispevek izpostavlja vlogo veččutnih igrac in okolij, ki hkrati nagovarjajo različna čutila ter omogočajo celostno učenje in večjo vključenost otrok. Na podlagi sodobnih raziskav s področja veččutnosti in senzorne integracije so predstavljeni pedagoški in terapevtski učinki veččutnih pristopov. Kot primer dobre prakse je predstavljen muzej igrač Hermanov brlog, ki z vključujočo in veččutno zasnovo omogoča enakovredno izkušnjo tudi otrokom z okvaro vida ter uresničuje načela inkluzivne pedagogike in univerzalnega oblikovanja za učenje.

Ključne besede:

inkluzija, veččutna igra, multisenzornost, otroci z okvaro vida, senzorna integracija, muzejska pedagogika

Abstract

The article discusses the importance of multisensory play as a key approach to inclusive learning for children with visual impairment. Play is presented as a fundamental developmental context in which children develop cognitive, motor, emotional, and social skills. As many toys and play environments are primarily designed for visual engagement, children with visual impairment often experience limited access to play. The paper highlights the role of multisensory toys and environments that engage multiple sensory modalities simultaneously and thus support more holistic learning and participation. Drawing on contemporary research on multisensory learning and sensory integration, the article outlines the pedagogical and therapeutic benefits of multisensory approaches. As an example of good practice, the toy museum Hermanov brlog is presented as an inclusive, multisensory environment that enables equitable access for children with visual impairment and reflects the principles of inclusive pedagogy and Universal Design for Learning.

Keywords:

inclusion, multisensory play, visual impairment, sensory integration, inclusive learning environments, museum education

Uvod

Igra predstavlja temeljni način otrokovega učenja, raziskovanja sveta, razvijanja kognitivnih, socialnih, čustvenih ter gibalnih spretnosti in vzpostavljanja odnosov z drugimi (Marjanovič Umek in Lešnik-Musek, 1998). Igrača je osnova otrokove igre, saj daje okvirno idejo in usmerja potek igre ter vpliva na različne oblike igranja (Marjanovič, 1981). Avtorica poudarja tudi, da vsi otroci potrebujejo igrače, ki spodbujajo tako telesni kot kognitivni razvoj.

Človekov vid predstavlja osrednjo senzorno funkcijo in pomembno podpira razvoj številnih drugih zmožnosti. Zaradi svoje hitrosti in natančnosti ima v primerjavi z drugimi čutili posebno vlogo v procesu zaznavanja in učenja. Otroci s popolno izgubo vida pridobivajo izkušnje predvsem prek preostalih čutil, tiste z ostankom vida pa je smiselno sistematično spodbujati k funkcionalni rabi preostalega vida (Stipanič idr., 2014). Ključno je zagotavljanje neposrednega stika s predmeti, pojavi in situacijami ter prilagajanje pripomočkov konkretnim zmožnostim posameznega otroka.

Igra otrok z okvaro vida¹ se lahko v določenih razvojnih obdobjih razlikuje od igre njihovih videčih vrstnikov, pri čemer so razlike odvisne od vrste in stopnje okvare, primanjkljaja oziroma ovire. Otroci z okvaro vida potrebujejo več usmerjenih iger ter skrbno izbran nabor igrač in dejavnosti. Pomembno je, da so igrače in igre za otroka z okvaro vida čim bolj nazorne, razvojno in vzgojno-psihološko primerne ter da spodbujajo ustvarjalnost in celostno zaznavo (Brvar, 2009). Avtor tudi poudarja, da otrok s popolno okvaro vida zaznava svet na drugačen način – predvsem s tipanjem, poslušanjem, okušanjem in vonjanjem. Z igro in pravili, ki jih posamezna igra vsebuje, pa postopoma spoznava značilnosti socialnega okolja in odnosov v njem, kot so komunikacija, vrednote ter medosebni odnosi. Kriteriji, ki naj nas vodijo pri načrtovanju in izdelavi igrač in iger za otroke z okvaro vida, so predvsem dostopnost čutnih zaznav (zlasti tipnih in slušnih), možnost individualizacije, kakovost materialov in izdelave, nazornost, uporabnost, vzgojna vrednost ter varnost (Brvar, 2017).

Inkluzivna igra brez meja

Svet igrač, iger in muzejev je še vedno pogosto zasnovan predvsem za videče otroke, medtem ko otroci z okvaro vida ostajajo na robu izkušnje ali so vanjo vključeni le delno. Prav zato je koncept veččutne oziroma multisenzorne igre ključnega pomena za razvoj resnično vključujočega prostora. Fan s sodelavci (2024) v svoji raziskavi potrjuje, da veččutne igrače pomembno povečujejo otrokovo vključenost in učinkovitost učenja v primerjavi s tradicionalnimi igračami.

Igra za vse čute - koncept veččutnosti (multisenzornosti)

Veččutne igrače, igre in igralna okolja hkrati nagovarjajo več čutov — vid (z barvami in kontrasti), sluh, tip (z različnimi teksturami), voh in okus ter propriocepcijo. Raziskave s področja nevroznanosti in pedagogike kažejo prednosti veččutnega pristopa:

Denervaud idr. (2020) so ugotovili, da veččutni procesi (npr. sočasna uporaba vida in sluha) že v otroštvu pomembno napovedujejo višje kognitivne sposobnosti, kar kaže na temeljno vlogo veččutnih izkušenj pri učenju in razvoju. Solichah in Fardana (2024) navajata, da programi, ki vključujejo veččutne dejavnosti (vidne, slušne, kinestetične in tipne), potencialno izboljšujejo bralne in jezikovne sposobnosti otrok v zgodnjem otroštvu. Kayumova (2016), Kucirkova in Rodriguez-Leon (2023) pišejo, da veččutni pristopi aktivno vključujejo otroka v učni proces in lahko prispevajo k boljšemu pridobivanju senzoričnih standardov, kognitivnih veščin ter zavedanja o svetu okoli sebe. Vse to upravičuje uporabo igrač, iger in okolij, ki spodbujajo veččutno doživljanje in raziskovanje (Gori, 2015). Veččutni pristopi so skladni tudi z načeli univerzalnega oblikovanja za učenje (UDL), ki zagovarja načrtovanje učnih okolij tako, da so dostopna in spodbudna za čim širši krog otrok že v izhodišču.

Pri otrocih z okvaro vida so veččutne strategije še posebej pomembne, saj omogočajo nadomestne poti zaznavanja in razumevanja sveta in imajo lahko celo terapevtski pomen:

Smith s sodelavci (2007) opredeljuje senzorno integracijo kot organizacijo in obdelavo senzoričnih informacij iz telesa in okolja, kar omogoča učinkovito učenje, vedenje in delovanje v vsakodnevnem življenju, poudarja njihovo vlogo tudi pri otrocih z motnjami avtističnega spektra (MAS), ADHD ali razvojnimi zaostanki. Veččutno okolje omogoča, da otrok sodeluje na način, ki mu je najbližji, in s tem krepi občutek kompetentnosti ter vključenosti.

Pomembno pa je poudariti, da veččutne igrače niso namenjene zgolj otrokom s posebnimi potrebami, temveč bogatijo izkušnjo vseh otrok ter spodbujajo empatijo in razumevanje raznolikosti, kot je razvidno zgoraj iz podatkov navedenih raziskav.

1 V prispevku nadalje uporabljamo krovni izraz otroci z okvaro vida, ki vključuje tako slepe kot slabovidne otroke.

Hermanov brlog - muzej igrač kot primer dobre prakse

V Sloveniji je kar nekaj muzejev že opremljenih za obiskovalce z okvaro vida, vendar so vsi ti prilagojeni za odrasle. Tudi otroški muzej Hermanov brlog je bil dostopen obiskovalcem z gibalno oviranostjo, kar se je odražalo v prilagojeni infrastrukturi (npr. dostopni vhodi, dvigalo, ustrezne komunikacijske poti) ter v razstavnih vsebinah, ki so omogočale veččutno doživljanje muzejskih vsebin. Študentka Inkluzivne pedagogike na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem Ines Skol pa je leta 2019 v svojem magistrskem delu z naslovom Prilagoditve Hermanovega brloga v Muzeju novejšje zgodovine Celje po meri slepih in slabovidnih oseb načrtovala prilagoditve za osebe z okvaro vida in jih tudi dejansko izvedla. Realizacija je bila izvedena ob pomoči arhitekta, osebe s popolno okvaro vida, strokovne koordinatorke projekta in zunanjih izvajalcev. S talnimi in stenskimi oznakami je opremljen celoten otroški muzej in pot do njega. Tako so prilagojeni hodniki, stopnice, dvigalo, sanitarije in razstavni prostori. Poimenovanje prostorov je v brajici. Uporabljeni so različni materiali in kontrastne barve glede na dano podlago. Po Muzeju novejšje zgodovine Celje in otroškem muzeju Hermanov brlog so nameščene tri tipne table, deset komunikacijskih besedil v brajici in okoli 180 oznak, ki pomagajo obiskovalcem z okvaro vida pri prepoznavanju prostorov in predmetov v njih (Skol, 2019) (Slika 1).

Nekaj primerov oznak za obiskovalce z okvaro vida v Muzeju novejšje zgodovine Celje. Vir: lastni arhiv

S tem muzej presega tradicionalno vizualno naravnano muzejsko izkušnjo in omogoča aktivnejše vključevanje obiskovalcev z različnimi možnostmi zaznavanja. Posebno pomemben vidik vključujoče naravnosti muzeja je oddelek igrač in iger za obiskovalce z okvaro vida. Ta vključuje didaktične pripomočke, ki so prilagojeni zaznavnim, motoričnim in kognitivnim potrebam otrok z okvaro vida ter spodbujajo učenje skozi igro, raziskovanje in tipno zaznavanje. Veččutne igrače so integrirane v muzej, s prilagojenimi igralnimi površinami je otrokom omogočeno čim lažje rokovanje z njimi. V katalogu, ki je natisnjen v povečanem tisku in brajici, so zajete vse razstavljene igrače, seznam pa se

sproti dopolnjuje z novimi (Slika 2).

Katalog igrača v povečanem tisku.

Vir: lastni arhiv

Velik del teh igrač so zasnovali in izdelali študenti pri predmetu Metode dela s slepimi in slabovidnimi na smeri Inkluzivna pedagogika s Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem po tiflopedagoških pravilih (Slika 3),

Nekaj primerov razstavljenih igrač za otroke z okvaro vida.

Vir: lastni arhiv

nekaj pa je tudi nabavljenih na Zvezi društev slepih in slabovidnih Slovenije. Projekt predstavlja primer dobre prakse sodelovanja med visokošolskimi izobraževalnimi ustanovami in kulturnimi institucijami. Takšno sodelovanje študentom omogoča neposredno povezovanje teorije s prakso, hkrati pa prispeva k razvoju kakovostnih, dostopnih didaktičnih gradiv za otroke s posebnimi potrebami.

Pod vodstvom Sebastjana Kamenika Združenje prijateljev slepih Slovenije v Hermanovem brlogu organizira vodene obiske šolarjev, ki so izjemno dobro obiskani in pozitivno sprejeti. Takšni projekti dokazujejo, da prilagoditve niso omejitve, temveč navdih za bolj ustvarjalne in bogatejša rešitve, saj imajo vključujoče zasnovani muzejski prostori, kot je Hermanov brlog, pomembno vlogo pri spodbujanju socialne inkluzije otrok s posebnimi potrebami. Poleg tega, da otrokom s posebnimi potrebami omogočajo enakovredno sodelovanje v kulturnih in pristočasnih dejavnostih, takšni prostori delujejo tudi ozaveščevalno na širšo javnost, saj spodbujajo razumevanje raznolikosti in sprejemanje drugačnosti. Muzeji, ki razvijajo dostopne in vključujoče programe, tako ne opravljajo zgolj izobraževalne, temveč tudi pomembno družbeno vlogo pri uresničevanju načel inkluzije in enakih možnosti za vse otroke.

Sklep

Ko odpremo prostor za vse čute, odpremo prostor za vse otroke. Inkluzivna igra ni zgolj prilagoditev za manjšino, temveč priložnost za kakovostnejše, globlje in bolj povezano učenje vseh. Veččutne igrače, igre in muzej Hermanov brlog nas učijo, da dostopnost ni strošek, ampak naložba v družbo, ki ceni raznolikost, empatijo in skupno izkušnjo. Igrajmo se - z vsemi čuti in brez meja.

Literatura

- Brvar, R. (2009). Didaktične igrače za slepe in slabovidne. <https://vkljucitev.wordpress.com/preproste-didakticne-igrace-za-slepe-in-slabovidne/>.
- Brvar, R. (2017). Tiflodidaktične igrače in učila. <https://vkljucitev.wordpress.com/roman-brvar-%e2%80%93-tiflodidakticne-igrace-in-ucila/>.
- Denervaud, S., Gentaz, E., Matusz, P. J., & Murray, M. M. (2020). Multisensory gains in simple detection predict global cognition in schoolchildren. *Scientific Reports*, 10(1), 1394.
- Fan, Y., Chong, D. K., & Li, Y. (2024). Beyond play: A comparative study of multi-sensory and traditional toys in child education. *Frontiers in Education*, 9. <https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/educ.2024.1182660/full>
- Gori, M. (2015). Multisensory integration and calibration in children and adults with and without sensory and motor disabilities. *Multisensory Research*, 28(1-2), 71-99. https://brill.com/view/journals/msr/28/1-2/article-p71_5.xml
- Kayumova, D.P. (2026). Strengthening sensory standards through multisensory approaches in early childhood education. *International Journal of Pedagogics*, 221-226.
- Kucirkova, N., & Rodriguez-Leon, L. (2023). Multisensory reading in early childhood: Systematic review with theoretical guidance for human development studies. *Human Development*, 67(4), 193-210. <https://karger.com/hde/article-abstract/67/4/193/853344/Multisensory-Reading-in-Early-Childhood-Systematic?redirectedFrom=fulltext>
- Marjanovič Umek, L., & Lešnik Musek, P. (1998). Otrokov razvoj in učenje v simbolni igri. *Psihološka obzorja*, 7(1-2).
- Marjanovič, L. (1981). Igrajmo se. V: L. Marjanovič (Ur.) (1981). Igra in igrače. Zbirka Cicibanove urice (63-69). Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- Skol, I. (2019). Prilagoditve Hermanovega brloga v Muzeju novejše zgodovine Celje po meri slepih in slabovidnih oseb. Magistrsko delo. Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem.
- Smith, R. M., Mailloux, Z., & Miller Kuhaneck, H. (2007). Understanding Ayres' Sensory Integration. *OT Practice*.
- Solichah, N., & Fardana, N.A. (2024). Exploring multisensory programs as early literacy interventions: a scoping review. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 13(5), 3411-3418.
- Stipanič, J., Lah, U., & Žunič, D. (2014). Navodila za slepe in slabovidne učence z motnjami v duševnem razvoju v posebnem programu vzgoje in izobraževanja (1. izd.). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport; Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

GOVORITI ISTI JEZIK KULTURE IN VREDNOT V ČASU ODRAŠČANJA

To speak the same language of culture and values during the formative years

mag. Marijana Kolenko
Osnovna šola Lava Celje, ravnateljica
marijana.kolenko@guest.arnes.si

Povzetek

V procesu vzgoje in izobraževanja, še posebej v času osnovnega šolanja, ki je najdaljše obdobje šolanja v življenju vsakega posameznika, je izjemnega pomena zavedanje razvoja celovite osebnosti otroka in mladostnika. Velik del razvoja celovite osebnosti (telesno, kognitivno, čustveno, psihično, duševno) predstavlja razvoj čustev, ki jih uspešno razvijamo tudi s podporo umetnosti in igre. Umetniško izražanje in udejstvovanje je izjemnega pomena za razvoj otroka. Omogoča mu, da se lažje poveže s svojimi čustvi. Pomaga mu razumeti sebe, svoj notranji svet, odkrivanje čustev in čustvovanja. Lažje prepozna, kaj mu je všeč in kaj ne. Zavedamo se, da otrokov razvoj lahko oblikujemo s spodbujanjem ustvarjalnosti, samoizražanja in domišljije z različnimi likovnimi, literarnimi, glasbenimi, plesnimi dejavnostmi ter veliko igre. Tako je pomembno, da otroci ob šolskem pouku dobijo možnost drugačnega učnega okolja tudi v zunanjih ustanovah kot so muzeji, galerije, gledališča, opere, znanstveni parki, ki otokom in mladostnikom poleg šole razvijajo vrednote, odnos do umetnosti, ustvarjalnosti ter govorijo isti jezik kulture in vrednot kot šola.

Ključne besede:

celovita osebnost, zdrav razvoj, vrednote, umetnost, sodelovanje ustanov

Abstract

In the process of upbringing and education, particularly during primary schooling - the longest period of formal education in a person's life - it is essential to recognise the importance of whole-child development. An important part of this development (physical, cognitive, emotional, psychological, and spiritual) is the development of emotions, which can be successfully fostered through art and play. Artistic expression and engagement are of exceptional importance for a child's development. They enable the child to connect more easily with their emotions, to better understand themselves and their inner world, and to explore feelings and emotional experiences. Through this process, the child more easily recognizes what they like and what they do not. We are aware that a child's development can be shaped by encouraging creativity, self-expression, and imagination through various visual, literary, musical, and dance activities, as well as through play. Therefore, it is important that, alongside regular school lessons, children are given the opportunity to experience different learning environments in external institutions such as museums, galleries, theatres, opera houses, and science parks. In addition to school, these institutions help children and adolescents develop values, a relationship to art and creativity, and speak the same language of culture and values as the school.

Keywords:

holistic personality, healthy development, values, art, institutional cooperation

Temeljno izhodišče razmišljanja:

- razvoj celovite osebnosti otroka in mladostnika, katere pomemben del pripada razvoju čustev ter vrednotnega sistema
- otroci v starosti med 6-tim in 15-tim letom se najbolj intenzivno in usmerjeno razvijajo v svoji celovitosti (vse plasti osebnosti)
- osnovna šola v trajanju 9 let je najdaljše obdobje intenzivnega razvoja in odraščanja
- v obdobju odraščanja je izjemno pomembno, da jih domače okolje, šola, kulturne športne ustanove »nagovarjajo« v istem jeziku vrednot (razvoj osebnostnih lastnosti, vrlin, vrednot, odnosa do umetnosti, znanja, branja, gibanja), ki jih bo oblikoval za vse življenje
- v obdobju osnovnega šolanja je izjemno pomembno sodelovanje različnih ustanov, ki težijo k

skupnemu cilju - obogatiti otrokov čustveni svet, doživljanje, čustvovanje, jim približati umetnost, kulturo, estetiko, etiko, moralne norme, domišljijo, ustvarjalnost, igro ...,

• kulturne ustanove kot je Muzej novejšje zgodovine s svojimi izjemnimi sporočili in zgodbami, je odlična nadgradnja razvoju vrednot in bogatenju čustvenega sveta otrok in tudi mladostnikov ter kakovostna dopolnitev učenja v šoli - pomembno je govoriti isti jezik kulture in vrednot prav v času odraščanja.

Vzgoja otrok na temelju vrednot

Vrednote so kažipotni vrednotnega sistema, ki vodijo posameznika in skupnost k spoštovanju, sodelovanju, dobrim kakovostnim odnosom. Tako je vzgoja na temelju vrednot najpomembnejši temelj za odraslo življenje slehernega posameznika. V Osnovni šoli Lava se sistematično in usmerjeno trudimo vzgajati otroke na temelju vrednot, vrednote živeti, predvsem pa otrokom omogočati doživljanje in preizkušanje situacij iz katerih se lahko veliko naučijo. Zavedamo se, da:

- v svetu, kjer ima kultura močno vlogo, vzgoja otrok temelji na vrednotah, zgodbah o pogumu, na pravičnosti in sočutju. Na tak način se vzgaja človek, ki ne bo zlahka sovražil;
- vsaka šola, vsak oder, vsak muzej, vsaka knjižnica so prostori obrambe miru;
- sta otroštvo in mladost obdobji, ko se oblikujejo vrednote, identiteta in pogled na svet;
- se takrat razvijajo domišljija, ustvarjalnost in kritično mišljenje;
- knjige spodbujajo tudi radovednost, notranjo motivacijo in željo po znanju.

Umetnost, igra, odkrivanje novih svetov, ki otroku ponujajo bogato čustveno doživljanje, ga učijo vrednot spoštovanja, odnosa do branja, znanja, igre, umetnosti ..., zagotavljajo odlično osnovo za odraslo življenje.

Rastoča knjiga. Vir: Arhiv OŠ Lava

Razvoj celovite osebnosti otrok in mladostnikov v osnovni šoli

Osnovne šole smo zavezane, da ustvarjamo pogoje in uresničujemo cilje vzgoje in izobraževanja, ki pri učencih razvijajo temeljne človeške vrednote, kulturno zavedanje, ustvarjalnost na različnih umetniških področjih od zborovskega petja, gledališke, lutkovne, likovne, glasbene, plesne, fotografske dejavnosti. Umetniška ustvarjalnost je pomemben del razvoja celovite osebnosti vsakega posameznika, saj otroku in mladostniku pomaga vzpostaviti čustveno stabilnost in notranje ravnovesje. Osnovne šole imamo jasno opredeljene cilje vzgoje in izobraževanja v 2. členu Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, ki nas zavezuje k uresničevanju obveznega in razširjenega programa. Prav tako so smernice za razvoj celovite osebnosti zajete v **Ogrodju evropskih kompetenc**, ki dodatno podpira pomen razvoja otrok in mladostnikov. Za lažje razumevanje predstavljam cilje 2. člena ZOFV-i, ki se usmerjeno nanašajo na razvoj celovite osebnosti:

- spodbujanje skladnega telesnega, spoznavnega, čustvenega, moralnega, duhovnega in socialnega razvoja posameznika z upoštevanjem razvojnih zakonitosti,
- omogočanje osebnostnega razvoja učenca v skladu z njegovimi sposobnostmi in interesi, vključno z razvojem njegove pozitivne samopodobe,
- razvijanje in ohranjanje lastne kulturne tradicije,
- seznanjanje z drugimi kulturami in učenje tujih jezikov,
- omogočanje osebnostnega razvoja učencev v skladu z njihovimi sposobnostmi in zakonitostmi razvoja.

Pri pregledu evropskih dokumentov, ki se nanašajo na osnovne šole, je v dokumentu Ogrodje evropskih kompetenc prav tako zapisanih nekaj ciljev, ki nas podpirajo v razvoju otrok in mladostnikov z vidika celovitosti in potrjujejo vrednost sodelovanja z ustanovami (kot so muzeji, galerije, gledališča ...), ki šolam pomagajo uresničevati doseganje teh ciljev:

- delo, kreativnost - radovednost, miselna kritičnost, odličnost, podjetništvo, delovna etika, participacija, organizacijsko državljanstvo, ekonomska finančna odgovornost, samodisciplina,
- tradicija - spoštovanje tradicije, spoštovanje staršev in družine, lojalnost, domoljubje, marljivost, olika,
- kultura - spoštovanje lepote, umetnost in kultura, svetovni nazor/vera, spoštovanje vzgoje in drugih pridobitev človeške civilizacije.

Tako osnovne šole uresničujemo obvezni program (pouk v skladu z Učnimi načrti) in bogat razširjen program, v okviru katerega iščemo številne možnosti, dejavnosti, projekte na področjih umetnosti, ustvarjalnosti, inovativnosti, kreativnosti, podjetnosti, humanitarnosti, gibanja. Izkoriščamo tudi bogato ponudbo muzejev, galerij, gledališč, športnih društev in zvez, znanstvenih parkov, kjer se otroci učijo na drugačne načine (veliko igre, raziskovanja, kreativnega ustvarjanja) kot v šoli v okviru pouka. Otrokom omogočamo izkušensko učenje v okviru sodelovanja z različnimi kulturnimi, izobraževalnimi ustanovami, ki pozitivno vplivajo na mlade.

Rastoča knjiga. Vir: Arhiv OŠ Lava

Otroci imajo radi ustvarjalno in nekonvencionalno okolje, kjer učenja ne doživljajo kot nujno zlo, temveč kot sproščeno učenje. V Celju imamo velik privilegij, da imamo bogato ponudbo kulturnih ustanov (med pomembnimi je prav Muzej novejšje zgodovine, ki ima vrhunske razstave, odlično razvejan kulturno-izobraževalni program za otroke in vedno aktualne tematike, ki otrokom ponujajo učenje drugačnih vsebin kot šole), različnih izobraževalnih in športnih ustanov, ki otrokom in družinam ponujajo raznovrstne vsebine, ki so pomembne za razvoj celovite osebnosti.

Vpliv umetnosti na hormon sreče - serotonin

Serotonin imenujemo hormon sreče, ker njegova vsebnost v telesu vpliva na naše razpoloženje in občutenje sreče. Ko ga imamo dovolj, se odlično počutimo in dobro spimo. Prenizke vrednosti serotonina povzročijo tesnobo, nezadovoljstvo, celo agresijo. Vse to lahko zaznavamo tudi pri odraščajočih otrocih. Dejavnosti kot so igra, ustvarjanje, raziskovanje, sodelovanje z vrstniki otrokom nudijo veliko zadovoljstvo in vpliva na razpoloženje ter hitrejše učenje. Tega se zavedamo tudi v osnovnih šolah, ki smo sicer zaradi obsežnih učnih načrtov zelo storilnostno naravnane, a prav zaradi tega iščemo različne načine, kako otrokom ponuditi tudi dejavnosti, ki jim prinašajo zadovoljstvo, ki krepijo hormon sreče, saj sproščeni možgani in dobro počutje zelo pozitivno vplivajo na učenje.

Mesec kulture. Vir: Arhiv OŠ Lava

Nekaj razmišljanj o umetnosti življenja

Pomemben del razvoja celovite osebnosti pri otrocih in mladostnikih je tudi priprava na samostojno življenje v odrasli dobi. Otrokom in mladostnikom lahko v okviru številnih dejavnosti razvijamo zavedanje, kaj pomeni umetnost življenja:

- v okviru kakovostnih odnosov posameznik nima stalnega, neizpolnjenega občutka hrepenenja po nečem ali nekom in ne občuti praznosti. **Osamljenost, čustvena lakota in praznost so danes največje prepreke za duševno ravnovesje**
- umetnost primerne in polnega življenja vključuje dejavnosti (umetnosti) ustreznega moralno pravilnega delovanja in dejavnost ustreznega pravilnega mišljenja in čustvovanja (Kekes 2002)
- umetniška izkušnja, ki je mladostniku ali odraslemu ponujena na ustrezen način, spodbuja ves spekter njegovih **senzornih, intelektualnih, čustvenih in motivacijskih** plati osebnosti
- ob stiku z različnimi umetniškimi stvaritvami se človek srečuje in sooča z različnimi svetovi; **s pomočjo umetnosti lahko te svetove, sebe in druge bolje razume**
- poleg razvoja zmožnosti **uživanja v lepem**, potrebe po ustvarjanju in spodbujanju umetniške domišljije, umetniške vsebine »kličejo« po vživljanju v svet drugega (empatija) ter interpretaciji lastnih izkušenj, občutij in idej
- preko umetnosti lahko mladostnika ali odraslega postavimo v neki dogodek, ki ga **prevzame, vznemiri, navduši ...**, vstopi v svet, ki ga morda sam ne bi, oziroma ne bo nikoli doživel - na ta način mu odpiramo nove svetove in nove izkušnje
- ko govorimo o umetnosti, mislimo na različne umetniške zvrsti ter na osnovne elemente **komunikacije v umetnosti: besede, gibe, dotike, zvoke, ritme in slike - obvladanje različnih »jezikov« je pomembno za učinkovito komunikacijo posameznika v vsakdanjem življenju.**

Vpliv umetnosti na zdravje

V poročilu svetovne zdravstvene organizacije WHO, je možno prebrati naslednji pomembni ugotovitvi, za kateri menim, da veliko sporočata o vplivu umetnosti na zdravje slehernega posameznika:

- kulturne, umetniške in ustvarjalne dejavnosti, kot so petje, igranje, ples ali obisk muzeja, pozitivno vplivajo na **telesno in dušeno zdravje**, ugotavlja Svetovna zdravstvena organizacija (WHO)
- ročna dela in poslušanje glasbe lahko dopolnjujejo medicinske terapije - ugotovitve študije povzema nemška tiskovna agencija (dpa).

In kaj se dogaja v možganih?

Nevroznanost in raziskave na tem področju so vedno številčnejše in obsežnejše, tako imamo na razpolago številna spoznanja, ki govorijo v prid razvoju celovite osebnosti in vloge umetnosti, kakovostnih odnosov na dobro počutje tako otrok kot odraslih:

- le malo stvari tako stimulira **um in srce kot umetnost**,
- glasba je čudež, je izjemna, je edinstvena dejavnost, saj razvija celotne možgane; zelo malo dejavnosti, če sploh katera, v našem vsakdanjiku resnično razvija celotne možgane (dr. Zvezdan Pirtošek),
- znanstveniki poudarjajo, da z raziskavami ne morejo govoriti o nobenih končnih sklepih - o učinkih umetniškega ustvarjanja na zdravje in staranje, saj zato nimajo dovolj dokazov, a kljub temu obstajajo kazalci - pozitivni učinki na počutje, komunikacijo, zadovoljstvo,
- avtorji študije pa so izrazili upanje, da naj njihovi rezultati navdihnejo znanstvenike v drugih državah, da bi se lotili iskanja podobnih vzorcev,
- ob tem so poudarili, da zagotovo lahko rečemo, da naše misli in čustva vplivajo na naše zdravje ter da le malo stvari tako stimulira um in srce kot umetnost,
- WHO je preučila publikacije, izdane med januarjem 2000 in majem 2019 v angleškem in ruskem jeziku - ugotovili so, da sta **glasba in petje koristna pri izboljšanju pozornosti in spomina** pri osebah z demenco, prav tako pa lahko glasba pomaga nadzorovati raven glukoze v krvi med običajnimi in stresnimi situacijami pri osebah s sladkorno boleznijo in brez nje (spletni vir),
- otroci, ki so jim starši pred spanjem prebrali pravljico, so imeli daljši nočni spanec in boljšo

koncentracijo v šoli,

- poslušanje glasbe ali ročna dela so lahko koristni tudi v zdravstvenih ustanovah, kjer dopolnjujejo ali izboljšujejo zdravljenje,
- vse to po besedah regionalne direktorice WHO **Piroske Ostlin** kaže načine, kako se umetnost lahko spoprijema tudi z zapletenimi zdravstvenimi izzivi in duševnimi težavami.

Vpliv umetnosti na mišljenje, počutje:

- vpliv umetnin - te bolj kot na naše mišljenje, delujejo na nevidnih ravneh, ki se jih zavedamo manj - določeno umetnino lahko opazujemo drugače in drugačno sporočilo nam bodo zapustile tudi tako prejete informacije
- poleg vizualnega in umetniškega sporočila je pomemben **energijski vpliv**
- preko **umetniških del** človek po navadi izraža svoja **čustva in svoje dožemanje okolice, odnos do sveta**
- s pomočjo umetnosti imajo mladi in odrasli priložnost, da pokažejo kako se počutijo, kaj jih teži in kakšne so njihove notranje dileme.

Poklon knjigi, lepi slovenski besedi in mestu Celju. Vir: Arhiv OŠ Lava

Zanimiva praksa na mednarodni ravni:

- initiative so v razcvetu tudi v Združenem kraljestvu, kjer naj bi bilo do leta 2024 vsaj 900 tisoč ljudi prek svoje ambulante družinskega zdravnika lahko napotenih na socialno predpisovanje
- na Irskem ter v skandinavskih državah - Švedska in Finska - finsko mesto Tampere - **napotnice za umetnost** predvideva za otroke vseh starosti, s katero lahko mladi, odrasli in družine, ki

so v težkem finančnem položaju, dobijo brezplačne vstopnice za koncerte, obisk muzejev, festivale, gledališke predstave in drugo ter se udeležujejo tečajev za odrasle

- na podlagi rezultatov so raziskovalci zaključili, da aktivno ustvarjanje vizualne umetnosti izboljšuje povezavo med možganskimi predeli, ki pripomorejo k izboljšanju **psihološke prožnosti** zdravih odraslih oseb
- avtorji sklepajo, da ustvarjanje pozitivno vpliva na posameznikovo odpornost na negativne učinke stresorjev
- njihove ugotovitve so razkrile tudi možganske procese, zaslužne za pozitivne psihološke spremembe, ter morebitne preventivne in terapevtske učinke ustvarjanja, ki pa jih bo potrebno še raziskati (Povzela: Nikita Arslanovski).

Zaključek

V osnovnih šolah smo v zadnjih letih priča številnim negativnim stanjem pri otrocih in mladostnikih ter velikim spremembam pri učenju. Tako intenzivno iščemo pozitivne možnosti, kako mlade vzgojiti v duhu vrednot, kako jih postaviti na samostojne »zdrave« noge, jih naučiti razumeti sebe, lastna čustva, jim pomagati postati čustveno stabilno in duševno zdrave. Kljub temu, da nimamo znanstvenih temeljev, lahko opazamo pri mladih, da jim umetnost, gibanje, igra, ustvarjalnost, sodelovanje z okoljem, ne-šolsko učenje izjemno koristijo:

- petje, ples, slikanje, igranje, animacije lutk ... sproščajo možgane, sproščajo mišice telesa
- preusmerijo fokus, pozornost od problemov, težav, stisk (ki krčijo možgane, ki hromijo telo) na umetniško izražanje in lajšajo pritisk v prsih
- **pozitivna čustvena stanja** delujejo zdravilno na **naše misli, telo, počutje**
- **umetnost spodbuja radovednost, domišljijo, radost, užitek**, pa tudi kritično razmišljanje ...
- spodbuja **socialno-čustveni razvoj** (sodelovanje z drugimi, pozitivna samopodoba, socialno-čustvena stabilnost in zrelost ...)
- pomaga graditi socialno povezanost in podpira reševanje sporov skozi razvoj kognitivnih, čustvenih in družbenih sposobnosti s podpiranjem empatije, zaupanja, družbenega angažmaja, sodelovanja ...
- pomaga pri razvoju **vrednot in identitete**
- razvoj vseh naštetih sposobnosti in spretnosti je ključen tako za duševno kot telesno zdravje nas vseh
- spodbuja razvoj tistih znanj in spretnosti, ki niso pomembna zgolj za posameznikovo preživetje, temveč tudi osmišljajo njegovo življenje
- estetska vzgoja, kot pomemben del kulturne vzgoje, pri mladih in odraslih razvija sposobnost opazovanja in doživljanja lepega, ustvarjalnost ter sposobnost presojanja in vrednotenja estetskih kvalitiet.

Primeri pozitivnih praks - podpora razvoja celovite osebnosti

Predstavljamo nekaj primerov naše Osnovne šole Lava, kjer si leta in leta prizadevamo za zdrave, motivirane, lepo vzgojene, olikane, ustvarjalne, samostojne otroke in mladostnike, ki bodo kot celovite osebnosti lažje obvladovali svoje življenje, se soočali s težkimi preizkušnjami, aktivno pristopali k reševanju težav, se znali boriti za dobre odnose in pozitivno ustvarjalno skupnost. V ta prizadevanja vključujemo tudi kulturne in druge ustanove, zato je pomembno, da šole in ustanove govorimo isti jezik vrednot in kulture v času odraščanja.

Celovite osebnosti razvijamo tudi s pomočjo nekaterih dolgoletnih izjemnih projektov, ki smo jih razvili sami ali pa smo jih bili deležni v sodelovanju z okoljem:

Pozdrav ptic miru - avtorski projekt

Pustni običaji - pustna povorka

Rastoča knjiga (vrednote branja, znanja, učenja, razmišljanja, povezovanja, sodelovanja ...)

Poklon knjigi, mestu Celju in lepi slovenski besedi
Mesec dobrote in prijaznosti
Mesec februar - mesec kulture

Viri in literatura

Kekes, John, <https://www.cornellpress.cornell.edu/book/9780801440069/the-art-of-life/#bookTabs=1>; 6. 11. 2025
Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI-NPB19); Uradni list RS, št. 12/96 z dne 29. 2. 1996
Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli (ZOsn-L), ki ga je sprejel Državni zbor Republike Slovenije na seji dne 4. julija 2025; Uradni list RS, št. 54/2025
Zakon o Osnovni šoli; Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli (ZOsn-L)
Ogrodje Evropskih kompetenc
<https://www.bibaleze.si/malcek/vzgoja-in-vrtec/pet-strategij-ki-spodbujajo-razvoj-umetniskih-sposobnosti-pri-otrocih.html>
<https://www.asociacija.si/si/2022/08/17/who-izdala-publikacijo-o-vplivu-kulture-na-dusevno-pocutje/>; 23. 10. 2025;
<https://primorske.svet24.si/plus/zdravje/umetnost-ugodno-vpliva-na-zdravje/>; 13. 11. 2019

IGRE MOJE MLADOSTI

Medmuzejska razstava na poti po Sloveniji

*The Games of My Youth / An Inter-Museum Travelling Exhibition
Across Slovenia*

David Kožuh, prof. umet. zgod. in univ. dipl. ital.

Goriški muzej

david.kozuh@goriskimuzej.si

Povzetek

Prispevek obravnava razvoj in potujoči značaj razstave Igre moje mladosti, ki skozi igrače različnih obdobjev povezuje generacije ter poudarja participativne in inkluzivne pristope. Predstavlja njeno nadgrajevanje, sodelovanja med muzeji in poseben poudarek na dostopnosti za slepe in slabovidne terna igri in igračah kot nosilkah osebnih in skupnostnih zgodb

Ključne besede:

igrače, dediščina, inkluzivnost, participativnost

Abstract

The article discusses the development and traveling character of the exhibition Games of My Youth, which connects generations through toys from different periods and highlights participatory and inclusive approaches. It presents the exhibition's evolution, collaboration between museums, and a special focus on accessibility for blind and visually impaired visitors, as well as on play and toys as carriers of personal and community stories.

Keywords:

toys, heritage, inclusivity, participation

Za razumevanje koncepta in nekaterih značilnosti razstave Igre moje mladosti se moramo pomakniti v leto 2015, ko smo v Goriškem muzeju razmišljali o razstavi, primerni predvsem za najmlajše obiskovalce, a hkrati privlačni tudi za družine in starejše. V plan dela smo vključili manjšo občasno razstavo, saj so bili takrat razpoložljivi razstavni prostori razmeroma majhni. Prav zato smo se odločili, da med razstavljenimi predmeti ne bo didaktičnih igrač, otroških glasbil, igrač, povezanih s športom, ter t. i. »bambol« oziroma punčk, ki niso bile namenjene igranju, temveč predvsem dekoraciji.

Časovno smo igrače omejili na obdobje do leta 2000. Razstavo smo odprli jeseni leta 2016. Že v izhodišču smo želeli ustvariti vsebinsko bogato predstavitev za različne generacije, še posebej pa pritegniti šolarje. Ti so lahko ob pomoči kustosov, staršev ali starih staršev spoznavali igrače preteklosti, s čimer je razstava dobila izrazit medgeneracijski značaj.

Kategorije igrač s prvotne razstave v Solkanu se kot del koncepta ohranjajo tudi na gostovanjih. Foto: Katarina Brešan

Razstava je že od vsega začetka temeljila na participativnem pristopu. V projekt smo vključili šole in vrtce; na odprtje smo povabili Osnovna šola Lucijana Bratkoviča Bratuša Renče. Posebna zahvala gre učiteljici Nives Hvalica, ki je takratne četrtošolce navdušila za sodelovanje. Otroci so doma raziskovali igrače svojih staršev in starih staršev ter jih nato simbolično prinesli na odprtje in umestili v vitrine. Spodbujali smo jih tudi k pisanju zgodb, povezanih s temi igračami, pri čemer so nastale številne navdihujoče pripovedi. Ta koncept smo kasneje ponavljali z različnimi šolami in vrtci, tako da je vsaka sodelujoča skupina prispevala svoj nabor igrač. Zavedali smo se, da vključevanje šol ne pritegne le otrok, temveč tudi starše in stare starše, s čimer se glas o razstavi širi in prispeva k njeni prepoznavnosti. Sodelujočim smo v vrtcih in šolah predstavili idejo razstave, da so si lažje predstavljali svojo nalogo v okviru projekta. Prav igrače so pomembni nosilci zgodb, zato je bilo na razstavi predstavljenih dvanajst igrač, ki so v prvi osebi pripovedovale raznolike zgodbe, te pa so obiskovalce pogosto spodbudile k razmisleku, saj so bile ganljive, včasih tragične, drugič smešne ali preprosto neverjetne.

Igre moje mladosti je bila prva prilagojena razstava za slepe in slabovidne na Primorskem. Eden izmed ciljev je bil, da bi bil vsaj del postavitve tipen, kar pri igračah ni predstavljalo posebej zahtevnega izziva. Pripravili smo posebne skrite kotičke z igračami, ki jih pozna večina obiskovalcev: kocke LEGO, frnikole, šahovske figure, plišaste igrače in druge. Obiskovalci so jih lahko spoznavali s tipom. Nad škatlami s tipnimi igračami so bile ploščice z brajico; ob dvigu ploščice je videči obiskovalec lahko prebral napis, ki je razkrival, za katero igračo gre.

Razstavni prostor smo opremili tudi s talnimi oznakami in tipnim tlorisom prostora. Slednjega smo izdelali iz LEGO kock, saj je ta material omogočal enostavno prilagajanje in jasno zaznavne prostorske razlike. Legenda ob tlorisu je bila na voljo v treh jezikih, tako da je bilo mogoče jezik preprosto zamenjati.

Ob snovanju smo vzpostavili tudi sodelovanje z dr. Aksinjo Kermauner in njenimi študentkami študija Inkluzivne pedagogike. V okviru razstave smo predstavili tipno prilagojeno različico igre volkalca oziroma Volkovi in ovce. Razstavljena verzija je nastala v okviru študija, konservator-restavrator Davorin Pogačnik pa je izdelal posebno mizo, ki je kopija te igre. Najmlajši obiskovalci so se lahko spoznali s to zanimivo in strateško zahtevno igro, ob tem pa smo obiskovalcem pojasnjevali tudi pomen barvnih kontrastov, saj so ovce zelene in volkovi oranžni.

Del razstave je bil posvečen igram na prostem. Sodelovali smo z različnimi goriškimi društvi, med drugim z društvom Škulja, ki mu je malo po našem sodelovanju uspelo igro škuljanje vključiti v register nesnovne kulturne dediščine. Veseli nas, da smo pri tem vsaj deloma prispevali k njihovem uspehu in da je sodelovanje prineslo obojestransko promocijo. Z društvi in posamezniki smo posneli deset iger na prostem, ki so jih otroci lahko spoznali na razstavi, hkrati pa smo jih spodbujali, da se jih naučijo in igrajo tudi doma ali v prostem času. Skupaj smo ugotovili, da so se določene igre skozi čas spremenile, spet druge pa še vedno predstavljajo pomemben del igre na prostem. Del razstave je bil namenjen tudi lutkam Ade Bačar, ki je več generacij spodbujala domačo izdelavo lutk in pripravo lutkovnih predstav. Ta del je osnoval etnolog dr. Borut Koloini. Razstava je imela tudi dva interaktivna dela: avtomobilska steza podjetja Mehanotehnika Izola, s katero so se obiskovalci lahko poigrali, pod njo pa je ob pritisku na gumb zapeljal vlak nemškega podjetja Märklin. Drugi interaktivni del je ena najstarejših videoiger s konca 70. let 20. stoletja - igra Pong, ki spominja na namizni tenis. Z njo smo obiskovalcem pojasnjevali, da so bile videoigre vse do konca tretje generacije predvsem predmet druženja, odtujitev oziroma individualno igranje pa se je začelo šele s četrto generacijo videoiger ob koncu 80. let.

Prvo gostovanje v Notranjskem muzeju Postojna je potekalo v času epidemije Foto: arhiv Notranjskega muzeja Postojna

Leta 2020 je bila na pobudo Notranjskega muzeja Postojna prvič postavljena gostujoča razstava Igre moje mladosti. Šlo je za nadgrajeno različico razstave, vendar takrat še ne za pravo medmuzejsko postavitev. Novost v primerjavi s prejšnjim konceptom je bila predvsem poudarjena vloga igranja družabnih iger. V ta namen smo skupaj zasnovali posebno družabno igro, ki je bila obiskovalcem na voljo brezplačno v obliki zgibanke oziroma kot talna igra v razstavnem prostoru. Gre za igro z naslovom Spoznavanje kulturne in naravne dediščine, zasnovano kot potovalno igro, ki je igralce vodila od Notranjskega muzeja do Gradu Kromberk ali v obratni smeri. Na poti so se srečevali z različnimi zanimivostmi ter dejstvi iz naravne in kulturne dediščine. Igralci so si za igro lahko izposodili figurice in kocke iz drugih družabnih iger, ki jih večinoma imajo doma. Na hrbtni strani zloženke so bile objavljene tudi fotografije in zgodbe izbranih igrac v prvi osebi. Zgodbe teh igrac nas spremljajo na vseh kasnejših gostovanjih. Na razstavišču smo ponovno predstavili tudi videoigre, tokrat obogatene z izobraževalnima videoma, ki predstavijo zgodovino videoiger.

Kljub temu, da je bilo razstavo treba postaviti v prvem letu epidemije covid-19, je bil odziv obiskovalcev zelo dober. Prav zato smo se odločili, da gostovanje nadaljujemo. Naslednja postaja je bil Koper, kamor smo razstavo prenesli v sodelovanju s Pokrajinskim muzejem Koper. S tem so pri projektu sodelovali že trije muzeji. Osnovni koncept razstave je ostal enak: razdelitev po kategorijah igrac, možnost tipanja in preizkušanja z namenom senzibilizacije glede slepote in slabovidnosti ter vključevanje inkluzivnih pristopov. V Kopru smo razstavo nadgradili tudi z novimi izdelki, ki so nastali v okviru študija inkluzivne pedagogike. Tam smo v enem delu vitrine predstavili izbor igrac podjetja Mehanotecnika Izola, ki jih hranimo tako v Goriškem muzeju kot v Pokrajinskim muzeju Koper. Poseben del vitrine je bil namenjen tudi predstavitvi zbirke Janeza in Marije Janežič iz Kopra, ki že vrsto let zbirata igrace in sta del svoje zbirke prijazno posodila za razstavo. Tako kot v Postojni se tudi v Kopru zaradi epidemioloških razmer nismo uspeli dogovoriti z lokalnimi šolami oziroma vrtni za sodelovanje ob odprtju.

Naslednje leto smo se preselili v Kovaški muzej Kropa, ki deluje v okviru Muzejev radovljiške občine. Ob odprtju so sodelovali otroci iz vrtca, pridružila pa se je tudi lokalna dramska skupina kulturnega društva Kropa - Čofta. Ena izmed vitrin je bila namenjena predstavitvi zbirke »spačkov« lokalnega zbiratelja ter družabne igre s kartami, ki jo ljubitelji teh starodobnikov redno igrajo na svojih srečanjih. Osnovni koncept razstave je ostal nespremenjen, smo pa zaradi lokalnega okolja več poudarka namenili doma izdelanim igračam, saj Kropa s svojo tradicijo kovaštva in drugih obrti ponuja dragocen vpogled v obrtniško ustvarjalnost.

Razstavo v Velenju smo dopolnili s fotografijami iz etnološkega oddelka tamkajšnjega muzeja. Foto: arhiv Muzeja Velenje

V letu 2024 smo gostovali v Muzeju narodne osvoboditve Maribor. Tam smo imeli na voljo tudi dodatni razstavni prostor, zato smo razširili del razstave, namenjen igračam, ki pripovedujejo zgodbe. Namesto običajnih osmih jih je bilo na ogled še približno deset dodatnih, postavljenih v hodniku. Osrednji razstavni prostor je ohranil osnovni koncept, prav tako smo v postavitve vključili nekatere fotografske elemente iz Velenja. Še naprej smo spodbujali senzibilizacijo obiskovalcev prek družabnih iger, prilagojenih slepim in slabovidnim, ter v vitrinah predstavili posebne komercialno dostopne igre, namenjene prav tej ranljivi skupini. Ni manjkal niti tipni material, prav tako pa je ostal zelo priljubljen kotichek s starimi videoigrami ter videoigro Pong, ki jo obiskovalci na vsaki razstavi izjemno radi preizkusijo. Tudi v tej ediciji smo pripravili posebno družabno igro s kartami, s pomočjo katere igralci spoznavajo tudi posamezne

Leta 2023 smo sprejeli povabilo Muzeja Velenje. Tam smo imeli na voljo precej več razstavnega prostora, zato smo si skupaj s kustosinjami muzeja zamislili nadgradnjo razstave z njihovim bogatim fotografskim fondom. Tako v uvodnem kot tudi v osrednjem razstavnem prostoru smo vključili stare fotografije, ki so razstavi dale poseben vizualni pečat. Postavitev smo prilagodili prostorskim možnostim, med drugim pa smo v nišah razstavili tudi večje igrače, ki jih v prejšnjih edicijah nismo mogli predstaviti v takšnem obsegu. V sodelovanju z Muzejem Velenje in ostalimi partnerji smo pripravili tudi novo različico spremljevalne družabne igre. Medtem ko smo v Kopru na zloženki uporabljali različico igre Človek, ne jezi se, v Kropi pa Lestve in tobogani, smo se v Velenju odločili za korak naprej in razvili povsem svojo muzejsko različico priljubljene igre Dobble. V tej verziji igralci iščejo skupni motiv na svoji kartici in kartici, ki je obrnjena na sredini igralne površine. Gre za izdelek, ki smo ga prodajali vsi sodelujoči muzeji.

Vsakoletna razstava dobi tudi prav posebno družabno igro. Foto: Kristina Furlan

predmete, ki jih sodelujoči muzeji hranimo.

Na Ta veseli dan kulture leta 2025 smo razstavo odprli v Posavskem muzeju Brežice. Foto: Kristina Furlan

Iz Maribora se je razstava v letu 2025 preselila v Brežice. Datum odprtja sovpada s 3. decembrom, Tem veselim dnem kulture, ki ga muzeji in galerije v Sloveniji obeležujemo na prav poseben način. Razstava bo v brežiških razstavnih prostorih na ogled do konca marca 2026. Ne manjka niti družabna igra s kartami, ki je tokrat prilagojena različica priljubljene igre Vojna.

Že zdaj lahko napovemo, da se bo razstava še nadaljevala: leta 2026 bo gostovala v Pomorskem muzeju Sergeja Mašere in sicer v njihovih razstavnih prostorih v Portorožu.

Nadejamo se, da bi razstava po še kakem uspešnem gostovanju oziroma dopolnitvi dobila mesto tudi ob stalni razstavi v otroškem muzeju Hermanov brlog v Celju. S tem bi zaokrožili to uspešno popotovanje igrač po Sloveniji, ozaveščanje vseh obiskovalcev, da so igrače za vse, tudi za slepe in slabovidne in ozaveščanje tudi o tem, da so igrače, ki izhajajo iz etnoloških zbirk, izredno pomembni nosilci osebnih zgodb. Te zgodbe včasih prekašajo marsikatero zgodbo kakega drugega, sicer vrednejšega predmeta. V resnici pa prav igrače nosijo tudi spomine tistih, ki so se z njimi igrali ali jih zgolj posedovali, in ravno ti spomini so tisti, ki jim dajejo neprecenljivo vrednost.

23 LET DELA Z OTROKI

Izkušnje, pridobljene skozi čas

23 Years of Working with Children Experiences Gained Over Time

dr. Staša Tome
Prirodoslovni muzej Slovenije
stome@pms-lj.si

Povzetek

Prirodoslovni muzej Slovenije je ena najstarejših znanstvenih in kulturnih ustanov v Sloveniji, ki že dolgo razvija pedagoško in interpretacijsko dejavnost. Prispevek obravnava razvoj muzejske pedagogike in interpretacije naravne dediščine od začetkov sistematičnega dela z otroki do sodobnih, interaktivnih pristopov. Poseben poudarek je na prehodu od predmetno usmerjenega muzeja k obiskovalcu usmerjeni interpretaciji, ki temelji na sodobnih teoretskih izhodiščih interpretacije dediščine (Tilden 1957).

Opisani so ključni mejniki, kot so razvoj pedagoških programov, uvajanje interaktivnih delavnic, vključevanje sodobnih tehnologij ter krepitev vloge prostovoljcev pri izvajanju programov. Posebej je izpostavljen pomen dolgoročnega sodelovanja z vrtci in šolami ter prilagajanja vsebin različnim starostnim skupinam otrok. Prispevek poudarja tudi pomen neformalnega učenja, izkustvenih metod in aktivne vloge obiskovalcev pri razumevanju naravoslovnih vsebin. Razvoj muzejske pedagogike v Prirodoslovnem muzeju Slovenije kaže na prehod k sodobnim interpretacijskim pristopom, ki povezujejo znanstvene vsebine, didaktiko in družbeno odgovornost muzeja pri ozaveščanju o pomenu ohranjanja narave.

Ključne besede:

Prirodoslovni muzej Slovenije, muzejska pedagogika, interpretacija dediščine, neformalno izobraževanje, naravoslovje, muzejski programi, interaktivno učenje, naravna dediščina, otroci, muzeji in izobraževanje

Abstract

The Slovenian Museum of Natural History is one of the oldest scientific and cultural institutions in Slovenia, with a long-standing tradition of developing educational and interpretative activities. This article examines the development of museum education and the interpretation of natural heritage, from the early systematic work with children to contemporary interactive approaches. Particular emphasis is placed on the shift from object-centred museum practices to visitor-centred interpretation, grounded in contemporary theoretical frameworks of heritage interpretation (Tilden 1957).

Key milestones are presented, including the development of educational programmes, the introduction of interactive workshops, the integration of modern technologies, and the strengthening of volunteer involvement in programme delivery. The importance of long-term collaboration with kindergartens and schools, as well as the adaptation of content to different age groups, is highlighted. The article also emphasises the role of non-formal learning, experiential methods, and the active participation of visitors in understanding natural science content.

The development of museum education at the Slovenian Museum of Natural History demonstrates a transition towards modern interpretive approaches that integrate scientific content, didactics, and the museum's social responsibility in raising awareness of the importance of nature conservation.

Keywords:

Slovenian Museum of Natural History, museum education, heritage interpretation, non-formal education, natural science, museum programmes, interactive learning, natural heritage, children, museums and education

Uvod

Prirodoslovni muzej Slovenije je državni muzej z naravoslovno, znanstveno in pedagoško vsebino. Je tudi najstarejša slovenska kulturna in znanstvena ustanova, ki izvira iz Deželnega muzeja, ustanovljenega leta 1821. Hrani nacionalno, evropsko in svetovno pomembne naravoslovne študijske zbirke, ki pričajo o biotski raznolikosti, razvoju naravoslovne miselnosti, zbiranju in obdelavi muzejskega gradiva.

A je tudi izobraževalna ustanova, ki gradi na izobraževanju in ozaveščanju otrok, od najmlajših do šolarjev, dijakov pa tudi odraslih, prostor za druženje in kakovostno preživljanje prostega časa, kjer skupine in družine preživljajo čas ob sproščenem, zabavnem in navdihujočem spoznavanju narave, njenih lepot, presenetljivih dejstev, zakonitosti narave in tudi njenih omejitev ter vzajemnega vpliva človeka in narave, in družbeni subjekt, ki sooblikuje družbeno zavest o potrebi ohranjanja narave in okolja, ne le za dobrobit narave, pač pa za dobrobit človeštva.

Kot naslednik najstarejšega muzeja na območju današnje Slovenije, Deželnega muzeja (1821), ima Prirodoslovni muzej Slovenije tudi več kot polstoletno tradicijo sodelovanja z izobraževalnimi ustanovami. Bil je eden prvih muzejev v Sloveniji, ki je imel stalno zaposlenega kustosa pedagoga. Za bistven napredek na tem področju je zaslužna dolgoletna sodelavka Prirodoslovnega muzeja Slovenije Ljerka Trampuž, ki je uvedla sistematično komuniciranje z vrtci in šolami ter pripravila več pedagoških programov: igralne urice za vrtce, klasična vodstva in učne ure z delovnimi listi. Tako so skupine otrok iz vrtcev in šolske skupine predstavljale bistven delež naših obiskovalcev.

Čas za spremembe

Nov čas je prinesel nove izzive. Predstavljanje dediščine je postajalo vedno pomembnejši del poslanstva muzejev. V preteklosti je bilo omejeno na stalne in občasne razstave, na katerih so imeli predmeti osrednjo vlogo. Bili so »vrednota« sami po sebi, ne glede na pomen za človeka in družbo. Najbolj »dragoceni« so bili varno shranjeni v depojih in jih javnost nikoli ni imela priložnosti spoznati. A tudi v muzejih je že v 50-ih letih 20. stoletja zavel nov veter (Tilden, 1957). Obiskovalec je postal center pozornosti predstavljanja dediščine javnosti. Muzejski predmeti so dobili novo vrednost v kontekstu s človekom in niso bili le »privilegij« strokovnjakov. Rodila se je sodobna muzejska interpretacija.

Muzeji v razvitem svetu (tu sta prednjačili predvsem Velika Britanija in ZDA) so se zavedli, da morajo obiskovalcem posredovati sporočila tako, da jih bodo ti razumeli, sprejeli in ponotranjili. Le tako lahko namreč kakovostno izvajajo svoje poslanstvo in upravičijo svoj obstoj pred javnostjo in financerji. Za doseganje teh ciljev pa je nujno skrbno načrtovanje, postavljanje merljivih ciljev, evalvacija in popravljanje napak.

Razumeti in upoštevati je treba potrebe, zmožnosti in želje obiskovalcev ter osnovne principe učenja. Tudi pri pripravi in izvedbi pedagoških programov in programov za otroke je nujno upoštevati vse zgoraj naštet. Eno osnovnih načel interpretacije naravne in kulturne dediščine namreč uči, da učinkovita interpretacija za otroke ne sme in ne more biti le poenostavljena interpretacija programov za odrasle (Tilden, 1957). Zanje je treba pripraviti posebne, prilagojene programe, ki upoštevajo socialni, moralni, čustveno-osebnostni, spoznavni in telesni razvoj. Starosti primerno mora biti zato tudi načrtovanje ciljev, izbira metod predstavljanja dediščine, izvedba in vrednotenje programov. Da pa je ta veter prispel tudi do nas, je trajalo kar nekaj časa. Prirodoslovni muzej Slovenije je na tem področju oral ledino na področju muzejev, kar je prepoznala tudi strokovna javnost. Leta 2002 smo prejeli Valvasorjevo priznanje za razstavo Kače - zakaj se jih bojimo?!?, ki je vključevala tudi interaktivne elemente in je požela veliko zanimanja.

Navdušenje nad novimi pristopi smo želeli deliti tudi s stanovskimi kolegi. Leta 2004 sta takratna Agencija RS za okolje in Ministrstvo za okolje in prostor organizirala seminar in delavnico Interpretacija narave, ki jo je vodil priznani ameriški strokovnjak John Veverka. Gospoda Veverko smo najprej povabili, da je predaval sodelavcem Prirodoslovnega muzeja Slovenije, in leta 2005 v organizaciji Skupnosti muzejev Slovenije in Prirodoslovnega muzeja Slovenije tudi širši muzejski srenji (Tome, Miškec, Pavlovec, 2012).

»Oboroženi« z novim znanjem in z veliko entuziazma smo tudi v Prirodoslovnem muzeju Slovenije vedno več pozornosti posvečali našim obiskovalcem in jim poskusili ponuditi čim bolj zanimivo,

poučno in zabavno izkušnjo ob obisku muzeja. Poleg že obstoječih pedagoških programov smo pripravili več interaktivnih delavnic za vrtce in šole ter več programov za individualne obiskovalce in družine. Prav slednjim smo posvetili veliko pozornosti, saj so naravoslovni muzeji, kot je naš, povsod po svetu posebej zanimivi za otroke in družine. Mlajši otroci imajo namreč naravno prirojeno zanimanje za naravo, ki pa ga kasneje v procesu izobraževanja pogosto zatrejo in celo spreobrnejo v njegovo nasprotje.

Novi programi

Vodstva in učne ure z delovnimi listi za šole smo dopolnili z novimi interaktivnimi delavnicami (Kača ni igrača, Dinko dinozaver, Stezosledci, Na lovu za fosili, Čudovita raznolikost), na katerih otroci aktivno sodelujejo, razmišljajo, iščejo odgovore na različna vprašanja, vsebino doživljajo z več čuti, razvijajo socialne veščine ter se učijo dela v skupini. Za učence višjih razredov nekatere delavnice vključujejo sodobne tehnologije (tablične računalnike), najmlajše nagovori lutka Dinko dinozaver.

Veliko zanimanja je bilo tudi za delavnico Kača ni igrača, na kateri otroci (in odrasli) spoznajo muzejskega sodelavca Kačona Čoneta II. (živo kačo vrste ameriški gož). Ob tem izvejo še mnogo zanimivosti o teh, pogosto po krivici osovraženih plazilcih. Delavnica je primerna za vse generacije (razen čisto majhnih otrok, ki še niso sposobni dojeti sporočila, da kač v naravi ne prijemamo), zato smo jo od leta 2002 večkrat ponovili tudi za družine ter širšo javnost ob dnevu odprtih vrat (Poletna muzejska noč, Mednarodni dan muzejev ...).

Ob srečanju z živo kačo, jo lahko otroci pobožajo in opazujejo čisto od blizu ter z lastnimi čuti preverijo, da kače niso sluzaste, mrzle, »nagravžne« ... Foto: Ciril Mlinar Cic

Od leta 2002 za otroke vsako leto pripravimo tudi letni cikel sobotnih delavnic. Vsako leto je posvečen drugi skupni temi (npr. Potepanja, raziskujemo naravo, Zanimivke ...). Vsaka od desetih delavnic (med počitnicami jih ni) se vsak mesec ponovi dvakrat. Otroci, ki se v celem letu udeležijo petih delavnic, prejmejo priznanje in darilce. Pogosto je kar nekaj udeležencev prisotnih na vseh desetih delavnicah. Najbolj dragoceno je, da so nad delavnicami navdušeni otroci, ki si sami želijo ponovnega obiska. Starši pogosto povedo tudi, da se čudijo njihovemu novo pridobljenemu znanju. Družine,

ki se udeležujejo delavnic, pogosto muzej obišejo tudi sicer, samo zaradi ogleda in preživljanja kakovostnega prostega časa.

Priznanje in darilce otrokom veliko pomeni, čeprav so darilca bolj simbolne narave (odlitek zoba ali kremplja dinosavra, lepi kristali in minerali, publikacije ...). Foto: Staša Tome

Med poletnimi počitnicami delavnice potekajo ob delovnikih dopoldne. Tedenski cikel ponovimo štirikrat. Otroci, ki se med počitnicami udeležijo petih delavnic, prav tako prejmejo priznanje in darilce.

Tako na sobotnih kot na počitniških delavnicah otroci spoznavajo različne zanimivosti iz narave. Predstavljanje teh je svojevrsten izziv, saj mora biti vsebina razumljiva otrokom od 5 do 12 let. Večina otrok na delavnici sodeluje sama, predvsem mlajšim pa se pogosto pridružijo starši ali dedki in babice. Zanimivo je, da tudi odrasli z veseljem in navdušenjem prisluhnejo razlagi. Udeleženci kasneje ustvarjajo različne izdelke in ob tem obnavljajo novo pridobljeno znanje, se družijo, razvijajo ročne spretnosti in se zabavajo.

Delavnice že vsa leta vodi avtorica tega prispevka. Le redke med njimi smo ponovili več kot dvakrat, saj imamo veliko stalnih obiskovalcev, ki prihajajo zaporedoma več let. Tako je pred nami večer, a prijeten izziv iskanja novih tem, zanimivosti in ustvarjalnih dejavnosti. Vsega tega pa ne bi zmogli brez pomoči naših prostovoljk in prostovoljcev, s katerimi sodelujemo že od leta 2008. Tudi na tem področju smo bili med prvimi muzeji v Sloveniji. V najboljših časih pred pandemijo smo sodelovali s petnajstimi prostovoljkami in prostovoljci, danes sodelujemo s štirimi gospe. Med njimi so nekatere upokojene, druge zaposlene, celo z majhnimi otroki. So nenadomestljiva pomoč na delavnicah, samostojno pa izvajajo program Dotikanje dovoljeno, ki poteka vsako prvo nedeljo v mesecu, ko je

prost vstop v muzej.

Kadar je na programu Dotikanje dovoljeno, lahko obiskovalci potežkajo pravi mamutov zob. Prostovoljke in prostovoljci pa jim predstavijo še mnoge zanimivosti o tem izumrlem ledenodobnem velikanu. Foto: Anka Iskra

Družine si lahko brezplačno izposodijo tudi druge programe za samostojno uporabo, kot so Skrinjice učenosti ali Skrivnosti poln nahrbtnik. V njih se skrivajo različne naloge za otroke, ki na ta način, pod vodstvom in s pomočjo staršev, raziskujejo naše razstave. Lotijo pa se lahko tudi nalog pod naslovom Poišči v muzeju. Na plastificiranih predlogah s posebnimi flomastri vpisujejo svoje odgovore, ki so lahko tudi subjektivni in ne zgolj faktografski. Tako obiskovalce spodbujamo k opazovanju in razmišljanju ter s tem gradimo odnos do narave. Na voljo je več vsebin za različne starostne stopnje otrok. Svoje rešitve pri informatorjih zamenjajo za darilce.

Zadnji dve desetletji veliko pozornosti namenjamo tudi interpretaciji na razstavah. Trudimo se, da so tako stalne kot občasne razstave interaktivne. Pogosto vključujemo tudi sodobne tehnologije. Tako lahko otroci naravo spoznavajo na način, ki jim je blizu.

Program Poišči v muzeju deluje po principu piši-briši, da v duhu trajnostnega razvoja okolja ne obremenjujemo preveč s porabo papirja. Foto: Staša Tome

Ob igri poučnih računalniških igrvic se otroci učijo in zabavajo. Foto: David Kunc

Od leta 2022 pedagoško službo vodi Doroteja Fon. Pripravila je številne nove pedagoške programe za vse starostne stopnje otrok in mladostnikov: vodstva, rokovalnice in muzejske učne sprehode. Programi se navezujejo tudi na šolske učne načrte. Tudi delavnice še vedno ostajajo v naši ponudbi. Šole in vrtci so novo ponudbo z veseljem sprejeli, tako da vse dopoldneve v muzeju kar vrvi otrok in mladine.

Zaključek

Prirodoslovni muzej Slovenije ima bogate izkušnje pri delu z otroki. A novi časi pred nas postavljajo nove izzive. Kar je bilo dobrodošlo, običajno ali celo pionirsko pred desetletji, je danes pogosto zastarelo. Družba se spreminja, spreminjajo se tudi potrebe, želje in navade otrok. Zato ne smemo in ne moremo spati na lovorikah. Iskati moramo vedno nove načine, da otroke navdušimo nad naravo. Ker le kar poznamo, cenimo in občudujemo, bomo znali spoštovati in varovati. To pa bi moral biti eden glavnih motivov in ciljev pri izpolnjevanju poslanstva Prirodoslovnega muzeja Slovenije.

Literatura

Tilden, Freeman. 1957. *Interpreting Our Heritage*. The University of North Carolina Press, Chapel Hill.
Tome, Staša, Alenka Miškec, Matija Pavlovec. 2012. *Argo*, 55, [št.] 1, str. 10-21.
Veverka, John A. 1994. *Interpretive Master Planning*. Falcon Press, Helena, MT.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Celje
Mestna občina Celje

